

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT

Prop. 86 L

(2022–2023)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i arveloven mv.
(ansvaret for arvelaterens forpliktelser)

Innhold

1	Proposisjonens hovedinnhold	5	5.4.3	Høringsinstansenes syn	24
			5.4.4	Departementets vurdering	25
2	Bakgrunnen for lovforslaget	7			
2.1	Enpersonsutredningen «Adgang for arvinger ved privat skifte og lengstlevende ektefelle eller samboer, som sitter i uskifte, til å begrense overtatt gjeldsansvar etter avdøde»	7	6	Unntak fra plikten til å overta ansvaret for arvelaterens forpliktelser ved privat skifte ...	26
2.2	Høringsnotat 14. april 2021	7	6.1	Unntak for testamentsarving som bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi	26
3	Generelt om gjeldsansvaret ved privat skifte og uskifte etter arveloven 2019	10	6.2	Unntak for arving med oppnevnt verge eller fremtidsfullmektig	27
			6.2.1	Gjeldende rett	27
			6.2.2	Forslaget i høringsnotatet	27
			6.2.3	Høringsinstansenes syn	28
			6.2.4	Departementets vurdering	30
4	Enpersonsutredningen om adgangen til å begrense overtatt gjeldsansvar etter den avdøde ved privat skifte og uskifte	12	7	Lemping av arvingens ansvar for arvelaterens forpliktelser ...	32
			7.1	Gjeldende rett	32
			7.2	Forslaget i høringsnotatet	32
			7.3	Høringsinstansenes syn	33
			7.4	Departementets vurdering	34
5	Mulige tiltak for å sikre et best mulig beslutningsgrunnlag for valg av skifteform	14	8	Representasjon ved fremtidsfullmektig under et offentlig skifte	36
5.1	Innledning	14			
5.2	Rett til innsyn i arvelaterens økonomiske forhold	14	9	Økonomiske og administrative konsekvenser	38
5.2.1	Gjeldende rett	14			
5.2.2	Forslaget i høringsnotatet	15	10	Merknader til de enkelte bestemmelser	39
5.2.3	Høringsinstansenes syn	16			
5.2.4	Departementets vurdering	18	10.1	Merknader til endringene i arveloven	39
5.3	Frarådingsplikt ved privat skifte ...	20	10.2	Merknader til endringene i finansavtaleloven	41
5.3.1	Forslaget i høringsnotatet	20			
5.3.2	Høringsinstansenes syn	21			
5.3.3	Departementets vurdering	22			
5.4	Bør utstedelse av preklusivt proklama før valg av skifteform gjøres obligatorisk?	23			
5.4.1	Gjeldende rett	23			
5.4.2	Forslaget i høringsnotatet	23			
				Forslag til lov om endringer i arveloven mv. (ansvaret for arvelaterens forpliktelser)	43

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT

Prop. 86 L

(2022–2023)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i arveloven mv. (ansvaret for arvelaterens forpliktelser)

*Tilråding fra Justis- og beredskapsdepartementet 31. mars 2023,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Støre)*

1 Proposisjonens hovedinnhold

Justis- og beredskapsdepartementet fremmer i denne proposisjonen forslag om enkelte endringer i arveloven. Forslagene knytter seg særlig til arvelovens regler om at minst én av arvingene må påta seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser for at boet skal kunne skiftes privat, og at ektefellen eller samboeren ved å overta boet uskiftet blir ansvarlig for arvelaterens forpliktelser. I proposisjonen vurderes endringer i arveloven som kan bidra til at en arving eller gjenlevende ektefelle eller samboer ikke blir sittende med et ansvar for forpliktelser som langt overstiger verdiene i boet.

I punkt 5 vurderes mulige tiltak for å sikre et best mulig beslutningsgrunnlag før arvingen eller ektefellen eller samboeren bestemmer seg for privat skifte eller uskifte med påfølgende fullt ansvar for arvelaterens gjeld. Beslutningen om å overta boet til privat skifte eller i uskifte bør tas på rett grunnlag, og arvingene og den gjenlevende ektefellen eller samboeren bør ha mest mulig korrekt informasjon om arvelaterens økonomiske stilling. På denne bakgrunn foreslås det en endring av arveloven § 92 som gir den gjenlevende ektefellen rett til innsyn i arvelaterens økonomiske forhold

uten at det først må fremsettes krav om at retten oppretter en formuesfullmakt. Det samme foreslås for samboere som har, har hatt eller venter barn med arvelateren. Opplysningene skal etter forslaget kunne kreves i de første 60 dagene fra dødsfallet, som er fristen for når skifteform må være valgt. Etter at skifteform er valgt, vil innsynsretten tilkomme den eller de som har fått skifteattest utstedt til seg. Forslaget er nærmere omtalt i punkt 5.2.

I punkt 5.3 vurderes en regel som pålegger retten en form for frarådingsplikt overfor arvinger som kan komme til å påta seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser uten å ha tilstrekkelig kunnskap om forholdet mellom boets eiendeler og gjeld. Departementet foreslår i lys av høringen ikke en slik regel, blant annet ut fra at domstolene vil kunne gi tilstrekkelig veiledning og informasjon uavhengig av en bestemmelse om frarådingsplikt i loven. Departementet går heller ikke inn for en ordning med obligatorisk utstedelse av proklama før valg av skifteform, jf. punkt 5.4.

I punkt 6.1 foreslår departementet en ny bestemmelse i arveloven § 116 der det slås fast at

en arving som etter testament bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi, ikke kan påta seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser. Slike arvinger vil ha en særlig risiko for å påta seg ansvar for større forpliktelser enn det vedkommende ligger an til å motta som arv. Muligheten til å påta seg et ubegrenset ansvar for den avdødes forpliktelser mot en forventning om en beskjeden arv, kan dermed innebære en felle for disse arvingene. Derimot foreslås det ikke å følge opp et forslag i høringsnotatet om at boet kan skiftes privat uten at noen påtar seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser dersom det bare er én arving og denne arvingen har oppnevnt verge, eller arvingen har opprettet fremtidsfullmakt som er i kraft på tidspunktet for arvelaterens død (se punkt 6.2).

Departementet foreslår en ny regel i arveloven § 116 som innebærer at dersom eiendelene i boet ikke er tilstrekkelige til å oppfylle alle forpliktelsene etter arvelateren, kan arvingens gjeldsansvar i ekstraordinære tilfeller lempes overfor enkeltstående kreditorer. Lemping kan

finne sted hvis retten under hensyn til kravets størrelse, arvingens økonomiske bæreevne og forholdene ellers finner at ansvaret for dette kravet virker urimelig tyngende for arvingen. Tilsvarende lempingsregler er foreslått for gjenlevende ektefeller og samboere som har påtatt seg gjeldsansvar i forbindelse med uskifte. De nevnte bestemmelsene er ment som snevre unntaksregler for tilfeller der gjeldsansvaret vil ramme arvingen eller den gjenlevende ektefellen eller samboeren meget hardt, se punkt 7.

I punkt 8 foreslås et unntak fra plikten til å oppnevne verge etter arveloven § 139 annet ledd tredje punktum om representasjon ved offentlig skifte i tilfeller der arvingen har en fremtidsfullmektig med mandat til å representere arvingen i forbindelse med skiftet.

Departementet foreslår også enkelte endringer i finansavtaleloven. Disse endringene er av mer korrekturmessig og teknisk art, jf. punkt 10.2.

2 Bakgrunnen for lovforslaget

2.1 Enpersonsutredningen «Adgang for arvinger ved privat skifte og lengstlevende ektefelle eller samboer, som sitter i uskifte, til å begrense overtatt gjeldsansvar etter avdøde»

Lagdommer Jan Eivind Norheim fikk ved brev 26. april 2019 fra Justis- og beredskapsdepartementet i oppdrag å utrede om det bør gis regler i arveloven om en adgang til i særlige tilfeller å kunne bli fritatt fra ansvaret for arvelaterens forpliktelser som arvingen eller den lengstlevende ektefellen eller samboeren har påtatt seg i forbindelse med overtakelse av boet til privat skifte eller uskifte. Den nye arveloven ble vedtatt ved lov 14. juni 2019 nr. 21. Mandatet var utformet på bakgrunn av lovforslaget i Prop. 107 L (2017–2018) Lov om arv og dødsboskifte (arveloven), som på det daværende tidspunktet var til behandling i Stortinget.

Utredningen ble gitt følgende mandat:

«Utredningen skal vurdere om det bør gis regler i den nye arveloven som åpner for at en arving i særlige tilfeller kan bli fri fra ansvaret for den avdødes forpliktelser som arvingen har påtatt seg i forbindelse med overtakelse av boet til privat skifte etter lovforslaget § 116. En slik adgang kan være aktuelt der det viser seg at arvelaterens forpliktelser er større enn eien- delene i boet.

Utredningen skal legge til grunn hoved- prinsippene i lovforslaget § 116 om at det er et vilkår for privat skifte at en av arvingene over- tar ansvaret for arvelaterens forpliktelser. Man- datet er begrenset til spørsmålet om en eventu- ell adgang til å kunne bli fri fra gjeldsansvar som er overtatt for å kunne skifte privat etter den nevnte bestemmelsen.

Utredningen skal herunder vurdere følgende spørsmål:

1. Det skal vurderes om det bør være en adgang for arvingen til å bli fri fra gjelds- ansvaret ved å kreve offentlig skifte eller ved å begjære oppbud når boet er i under- balanse.

2. Det skal vurderes i hvilke tilfeller og på hvilke vilkår det eventuelt bør være en slik adgang.
3. Det skal vurderes hvilke regler som eventu- elt må til for å sikre en forsvarlig skifte- behandling hvis det åpnes for at det kan begjæres offentlig skifte eller oppbud i et bo som først har vært overtatt til privat skifte. Anvendelsen av regler i konkurs- loven og dekningsloven skal vurderes. Det skal vurderes regler om at samtlige eien- deler må tilbakeføres til boet, og det skal vurderes regler om adgangen til å omgjøre disposisjoner som er foretatt av de privat- skiftende arvingene.

En eventuell regel som nevnt foran skal ivareta kreditorenes interesser. Videre skal hen- synet til domstolenes ressursbruk tas i betrakt- ning.

Utredningen skal også vurdere om en eventu- ell adgang til å bli fri fra gjeldsansvaret etter lovforslaget § 116 bør gjelde tilsvarende for gjeldsansvaret ved uskifte for ektefeller og samboere etter lovforslaget §§ 20 og 35.

Utredningen skal se hen til reguleringen i de øvrige nordiske land ved utformingen av for- slagene.

Utredningen skal utforme endringsforslag- ene i samsvar med anbefalingene i veilederen 'Lovteknikk og lovforberedelse', utgitt i mars 2000.

Utredningen skal vurdere økonomiske og administrative konsekvenser av forslagene.

Utredningen skal avgi sin utredning innen 1. januar 2020.»

Utredningen ble sendt på høring sammen med høringsnotatet 14. april 2021, jf. punkt 2.2.

2.2 Høringsnotat 14. april 2021

Justis- og beredskapsdepartementet sendte 14. april 2021 på høring et høringsnotat med forslag til enkelte endringer i arveloven mv. Departementet sendte samtidig på høring lagdommer Jan

Eivind Norheims enpersonsutredning «Adgang for arvinger ved privat skifte og lengstlevende ektefelle eller samboer, som sitter i uskifte, til å begrense overtatt gjeldsansvar etter avdøde», jf. punkt 2.1. Høringsfristen var 15. august 2021. Høringsbrevet med vedlegg ble sendt til følgende instanser:

Departementene

Høyesterett

Lagmannsrettene

Tingrettene

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

Barneombudet

Bispedømmerådene

Domstoladministrasjonen

Finansklagenemnda

Finanstilsynet

Folkeregisteret

Helsedirektoratet

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet

Landbruksdirektoratet

Likestillings- og diskrimineringsombudet

Nasjonalt folkehelseinstitutt

Norges Institusjon for menneskerettigheter

Norges vassdrags- og energidirektorat NVE

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring

Norsk senter for barneforskning

Personvernkommissjonen

Regelrådet

Regjeringsadvokaten

Riksrevisjonen

Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn

Sametinget

Sivilombudsmannen

Statens råd for likestilling av funksjonshemmede

Statens sivilrettsforvaltning

Statistisk sentralbyrå

Sysselmannen på Svalbard

Statsforvalterne

Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker

Kommunene

Advokatforeningen

Akademikerne

Aleneforeldreforeningen

Den norske Dommerforening

Eiendom Norge

Finans Norge

Foreningen 2 Foreldre

Forum for Barnekonvensjonen

Funksjonshemmedes fellesorganisasjon

Hovedorganisasjonen Virke

Huseiernes landsforbund

Inka Management AS

Innvandrerne Landsorganisasjon (INLO)

Juridisk Rådgivning for kvinner (JURK)

Juristforbundet

Jussbuss

Jussformidlingen i Bergen

Jusshjelpa i Nord-Norge

Kirkens Bymisjon

KS – Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon

Landsorganisasjonen (LO)

Landsrådet for norske barne- og ungdomsorganisasjoner

MiRA Ressurssenter for innvandrere og flyktningkvinner

Norges bonde- og småbrukarlag

Norges Bondelag

Norges Bygdekvinnelag

Norges Kvinne- og Familieforbund

Norges Røde Kors

Norges skogeierforbund

Norsk Allmenningsforbund

Norsk Fosterhjemsforening

Norsk Kvinnesaksforening

Norsk Pasientforening

NORSKOG

Næringslivets Hovedorganisasjon

Pensjonistforbundet

Redd Barna

Regnskap Norge

Rettspolitisk forening

Senior Norge

Stiftelsen Barnas rettigheter

Stiftelsen Kirkens Familievern

Stiftelsen Rettferd for taperne

TEKNA (Teknisk-naturvitenskapelig forening)

UNICEF Norge

Voksne for Barn

Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS)

Nord Universitet

Universitetet i Agder

Universitetet i Bergen

Universitetet i Oslo

Universitetet i Stavanger

Universitetet i Tromsø

Følgende høringsinstanser har kommet med realitetsuttalelser til forslaget:

Digitaliseringsdirektoratet

Domstoladministrasjonen

Skatteetaten
Statens sivilrettsforvaltning
Statsforvalteren i Oslo og Viken
Statsforvalteren i Rogaland

Buskerud tingrett
Oslo tingrett
Ringerike, Asker og Bærum tingrett

Advokatforeningen
Finans Norge
Foreningen 2 Foreldre
Huseierne
Norges Bondelag
Pensjonistforbundet

Følgende høringsinstanser har uttalt at de ikke har merknader eller ikke ønsker å avgi høringsuttalelse:

Finansdepartementet
Forsvarsdepartementet
Helse- og omsorgsdepartementet
Samferdselsdepartementet
Utenriksdepartementet

Borgarting lagmannsrett
Norges vassdrags- og energidirektorat
Statistisk sentralbyrå

3 Generelt om gjeldsansvaret ved privat skifte og uskifte etter arveloven 2019

Lov 14. juni 2019 nr. 21 om arv og dødsboskifte trådte i kraft 1. januar 2021. Sammen med et nytt kapittel i ekteskapsloven avløste den nye loven arveloven 1972 og skifteloven 1930.

Fremgangsmåten ved skifte av dødsbo er regulert i arvelovens tredje del. Disse reglene skal avvæie motstridende interesser. De bør sikre arvingenes så vel som kreditorenes interesser, de bør være kostnadseffektive, de bør kunne tilpasses bo av ulik størrelse og kompleksitet, og de bør utformes på en måte som sikrer enkelhet og forutsigbarhet. Arveloven regulerer ulike alternativer for behandlingen av boet som oppstår ved arvelaterens død. Privat skifte og uskifte er de vanligste fremgangsmåtene for bobehandling og vil regelmessig også utgjøre de rimeligste og enkleste alternativene for arvingene og den gjenværende ektefellen eller samboeren.

For privat skifte er det etter arveloven § 116 første ledd første punktum et vilkår at minst én av arvingene påtar seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser. Privat skifte innebærer at arvingene selv står for bobehandlingen ved å sørge for at forpliktelsene i boet blir dekket, og at nettoverdiene i boet fordeles mellom arvingene.

For uskifte, jf. arveloven kapittel 5 og 6, følger det av §§ 20 og 35 at ved å overta boet uskiftet blir den lengstlevende ektefellen eller samboeren ansvarlig for arvelaterens forpliktelser.

I et mindretall av dødsboene velges offentlig skifte, jf. arveloven §§ 127 flg. Offentlig skifte skjer ved tingretten, men det er vanlig at det oppnevnes en bostyrer som gjennomfører skiftet. Åpning av et offentlig skifte krever normalt at det stilles sikkerhet for skifteomkostningene, og det må betales gebyr for åpning av offentlig skifte, salær til bostyreren og kanskje også salær til egen advokat.

Om boet har underdekning, vil arvingene kunne velge å ikke tiltre arven. I et slikt tilfelle forblir boet «flytende». Retten har imidlertid etter § 129 i arveloven en viss mulighet til å åpne offentlig skifte av eget tiltak for å sikre opprydning i den avdødes eiendeler og forpliktelser.

Vilkåret om full gjeldsovertakelse for å kunne skifte privat er en videreføring av reglene i arveloven 1972 og skifteloven 1930 og ble ved forberedelsen av den nye arveloven sett som en nødvendig forutsetning for at man i Norge skulle kunne beholde enkle, rimelige og brukervennlige regler for privat dødsboskifte også i fremtiden. Regelen gir dessuten et godt kreditorvern. I Prop. 107 L (2017–2018) Lov om arv og dødsboskifte (arveloven) uttales følgende på side 200–201:

«Vi har i Norge tradisjon for en utstrakt bruk av privat skifte. Dette er en skifteform tilnærmet uten regulering og kontroll. Departementet har vanskelig for å se at man vil kunne opprettholde en skifteform som er så enkel og uformell, og samtidig ivareta kreditorenes interesser på en rimelig måte, uten å kombinere dette med en regel om at arvingene i utgangspunktet må overta ansvaret for arvelaterens forpliktelser.

En gjennomgåelse av reglene i land der arvingenes ansvar for arvelaterens forpliktelser er begrenset, viser at arvingene i stedet pålegges betydelige plikter. Dansk rett er her et nærliggende eksempel (se punkt 26.2.2). Etter dansk rett kreves det blant annet at boet må antas å være solvent, at det utstedes preklusivt proklama i alle bo, at arvingene utarbeider og innleverer en oppgave over boets aktiva og passiva til skifteretten før skiftet tar til, og at det utarbeides et booppgjør som gir oversikt over fordelingen av boet, og som skal sendes skifteretten innen nærmere frister. Og om de privat-skiftende arvingene deler ut eiendeler før alle forpliktelser er dekket, blir de likevel personlig ansvarlige for gjelden. Etter svensk og finsk rett har man også regler om erstatningsansvar og 'bouppteckning', der arvingene må gi opplysninger om aktiva og passiva, og med innsynsrett for kreditorene. Også ellers i Europa er en begrensning av ansvaret for arvingene stort sett knyttet til ulike former for registrering og varianter av et offentlig skifte.

Fjerner man kravet om gjeldsovertakelse, vil det av hensyn til kreditorene være behov for slike vilkår som er beskrevet foran. Som det er vist til i høringen, vil kreditorene som regel mangle kunnskap om hvilke eiendeler arvelateren etterlater seg, og om verdien av disse eiendelene. Mulighetene for kreditorunndragelse er derfor åpenbare. Etter departementets vurdering tilsier dette at hvis det skal være adgang til å overta boet til privat skifte uten at noen av arvingene overtar ansvaret for hele gjelden, må man samtidig innføre regler som sikrer notoriteten om hvilke eiendeler som inngår i boet. Slike regler ville innebære et betydelig merarbeid både for arvingene og tingrettene sammenliknet med dagens regler. Departementet legger også vekt på behovet for å verne om den private sfæren. Mange vil kunne føle seg ubekvemme med en ordning der eiendeler og gjeld skal registreres med innsynsrett for utenforstående.

[...]

Overføringen av formue fra en generasjon til neste generasjon bør kunne foregå på en trygg, balansert og effektiv måte. Arvingene har først og fremst interesse i å kunne overta verdier etter arvelateren uten å pådra seg risiko. Kreditorene har først og fremst behov for regler som sikrer et rettmessig oppgjør innenfor rammen av arvelaterens formue. Samlet sett er det i samfunnets interesse å legge til rette for enkle og brukervennlige regler for private parter, som samtidig er konfliktforebyggende og ikke innbyr til kreditorunndragelse, merarbeid for private og offentlige aktører eller svart økonomi. Departementet mener som nevnt at dersom det skal være mulig å opprettholde en enkel skifteordning som også ivaretar kreditorenes interesser på en tilfredsstillende måte, er det nødvendig å videreføre reglene om arvingenes ansvar for arvelaterens forpliktelser.»

Vilkåret om gjeldsovertakelse for å kunne skifte privat kan på den annen side innebære en viss risiko for at en arving påtar seg gjeldsansvaret også i et tilfelle der arvelaterens forpliktelser overstiger verdien av eiendelene arvelateren etterlater seg. Dette kan åpenbart fremstå som urimelig for vedkommende arving. Om dette

uttalte departementet følgende i den nevnte proposisjonen (side 201):

«Departementet har samtidig forståelse for synspunktet om at det kan fremstå som urimelig at en arving kan bli holdt ansvarlig for gjeld som overstiger det vedkommende har mottatt som arv. Dette kan riktignok unngås ved at det utstedes proklama, og i praksis forekommer det ikke ofte at bo i underbalanse blir overtatt til privat skifte. Men for arvinger som kommer i en situasjon der det viser seg at den gjelden de har påtatt seg ansvaret for, er større enn verdiene i boet, vil reglene om fullt gjeldsansvar uansett kunne ramme hardt. Under høringen har det kommet innspill om at arvingene i et dødsbo i underbalanse bør kunne fri seg fra gjeldsansvaret ved å begjære offentlig skifte, eventuelt ved å begjære oppbud i boet slik at det kan behandles etter reglene i konkursloven og dekningsloven. Departementet er enig i at det kan være grunn til å vurdere en slik regel, men dette må i så fall utredes nærmere. Blant annet forutsetter en slik regel at samtlige eiendeler som er overtatt av arvingene, blir tilbakeført til boet, og det reiser seg også mer generelt et spørsmål om mulighetene for omgjøring av disposisjoner som er foretatt av de privat-skiftende arvingene, herunder betaling av enkeltkreditorer.»

Lagdommer Jan Eivind Norheim ble på denne bakgrunn gitt i oppdrag å utrede om det bør gis regler i arveloven om at en arving i særlige tilfeller kan bli fritatt fra ansvaret for arvelaterens forpliktelser som arvingen har påtatt seg i forbindelse med overtakelse av boet til privat skifte, jf. punkt 2.1. Utrederen anbefalte ikke en slik regel. Oppfølgingen av utredningen er nærmere behandlet i punkt 4.

I Justis- og beredskapsdepartementets høringsnotat 14. april 2021 ble det gitt uttrykk for at departementet ikke hadde tatt stilling til vurderingene og anbefalingene i utredningen. Det ble uttalt at dersom det i samsvar med anbefalingen i utredningen ikke gis en regel som gir adgang til å fri seg fra gjeldsansvaret i dødsbo i underbalanse, kan det være grunn til å vurdere andre endringer i arveloven med sikte på å avhjelpe uheldige utslag av regelen om full gjeldsovertakelse. Disse forslagene behandles i punkt 5 til 7.

4 Enpersonsutredningen om adgangen til å begrense overtatt gjeldsansvar etter den avdøde ved privat skifte og uskifte

I sin enpersonsutredning «Adgang for arvinger ved privat skifte og lengstlevende ektefelle eller samboer, som sitter i uskifte, til å begrense overtatt gjeldsansvar etter avdøde» vurderte lagdommer Jan Eivind Norheim om det bør gis regler i arveloven som åpner for at en arving som har påtatt seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser etter arveloven § 116, kan bli fri fra gjeldsansvaret ved å kreve offentlig skifte eller ved å begjære oppbud når bomassen etter arvelateren er i underbalanse. Mandatet for utredningen fremgår av punkt 2.1. Utrederen konkluderer med at det ikke bør gis slike regler.

Utrederen omtaler i sin vurdering først hensynet til arvingen som har påtatt seg ansvaret for arvelaterens gjeld. Han viser til at det av ansvaret, som arvingen har påtatt seg ved en aktiv handling i form av avkryssing og underskrift på et skjema som innleveres tingretten, følger at vedkommende vil hefte for de fordringer som måtte vise seg å eksistere, selv om disse ikke skulle være fullt ut avklart på det tidspunktet vedkommende påtok seg gjeldsansvaret. Dette betyr likevel ikke at ansvaret for enkelte arvinger ikke kan føles urimelig tyngende. Han viser i den forbindelse til at gjeldsordning etter gjeldsordningsloven vil kunne være en sikkerhetsventil.

Når det gjelder kreditorene, gir utrederen uttrykk for at selv om en kreditor på ingen måte kan være trygg på å få drevet inn sitt krav dersom skyldneren dør, bør regler om hva som skjer med gjelden etter skyldnerens død, likevel søke å forhindre kreditorsvik. Han uttaler at hensynet til kreditor bør veie tungt i vurderingen av om det skal gis adgang til å åpne bobehandling med gjeldsbegrensende virkning. Han viser videre til at kreditor ikke nødvendigvis vil vite hvilke eiendeler arvelateren etterlater seg, eller ha kjennskap til verdien av eiendelene.

Utrederen mener at dersom det skal gis regler som åpner for gjeldsbegrensende bobehandling, bør dette i hvert fall ikke kunne gjøres i form av konkursbehandling. Etter gjeldende lov vil et privat skifte ikke kunne gå over til konkursbehand-

ling, og utrederen ser ikke noen grunn til at dette bør foreslås.

Utrederen gir videre uttrykk for følgende:

«En adgang for den arvingen som har påtatt seg ansvaret for avdødes forpliktelser til å oppnå et gjeldsbegrensende offentlig skifte, vil forandre en rekonstruksjon av boet etter avdøde. Dette gjelder særlig der det private skiftet er avsluttet, og eiendelene er delt ut til arvingene. Det må derfor gjenskapes et skille mellom arvingens 'sær'-formue og avdødes eiendeler, i alle fall hva gjelder verdien av disse. utfordringer med å skille ut avdødes eiendeler fra arvingenes egne midler blir vanskeligere etter hvert som tiden går, jf. Lødrup og Asland side 345. Dette vil i seg selv kunne innby til tvister. Kreditorer vil på sin side naturlig nok ha en interesse i at boets eiendeler er størst mulig, mens arvingene på sin side vil ha en interesse i at mottatt arv er minst mulig. Hva som er mottatt er det ingen notoritet om, utover det som er registrert i offentlige registre. Men også her kan den nærmere verdsettingen av eiendelene etter avdøde by på tvil.»

Utrederen oppsummerer sine vurderinger slik:

«Utrederen er av den oppfatning at det verken ved dødsboskifte eller skifte av uskiftebo bør gis regler om gjeldsbegrensende bobehandling.

I den grad det skal åpnes for gjeldsbegrensende bobehandling, er utrederen av den klare oppfatning at det ikke er noen plausibel grunn til at dette skal gjøres i form av en konkursbehandling. [...]

Når det gjelder spørsmålet om arvingen bør kunne begjære offentlig skifte av dødsboet for å begrense sitt gjeldsansvar, er bildet noe mer nyansert [...]. Avgjørende bør det imidlertid være at arvingene har en mulighet for å utstede proklama og en adgang til å skaffe seg innsyn i avdødes økonomiske forhold. Dette må holdes opp mot at en adgang til å oppnå et

gjeldsbegrensende offentlig skifte medfører et tap for kreditorerne og dessuten gir grunnlag for kreditorsvik. En ordning med gjeldsbegrensende skifte vil dessuten kunne være prosesskapende. At regler om dette nødvendigvis må bli detaljerte og komplekse, se punkt 6 og lovforslaget, er nærmest et argument i seg selv mot å gi slike regler.

Fremfor å gi regler om gjeldsbegrensende offentlig skifte av dødsbo, bør det etter utredningens syn stimuleres til å i større grad benytte adgangen til å utstede proklama, samt til å sørge for at arvingene er tilstrekkelig informert om hva et overtatt gjeldsansvar innebærer. Arvinger som overtar dødsbo til privat skifte, får ikke nødvendigvis informasjon om gjeldsansvaret, utover det som fremgår av skjemaene omtalt i punkt 5.2.1.3 og det de selv måtte oppsøke av informasjon. Begravelsesbyråene er ikke pålagt å gi informasjon om ulike skiftealternativer. Det kan godt hende mange av dem gjør det, men dette er i alle fall ikke satt i system. Tingrettene gir ikke nødvendigvis muntlig informasjon med mindre de blir oppsøkt av arvingene. Det er i alle fall ikke landsdekkende rutiner for dette. Det ligger utenfor mandatet å forfølge disse mer praktiske problemstillingene. [...]

Det er noe færre betenkeligheter med å åpne for gjeldsbegrensende offentlig skifte av uskifteboer. Spørsmålet om notoritet om avdødes eiendeler kommer ikke inn med samme styrke, selv om en adgang til slik bobehandling også her vil gå utover kreditorerne. Der lengstlevende sitter i uskifte etter samtykke fra avdødes særkullsbarn, vil et gjeldsbegrensende offentlig skifte være betenkelig, men det kan også forhindres ved en fleksibel praktisering av vilkåret for offentlig skifte, se lovforslaget § 20 annet ledd.

Ut fra at det bør være en viss sammenheng i rettsreglene om behandlingen av avdødes gjeld og at lengstlevende ektefelle eller samboer enkelt kan få oversikt over avdødes gjeld ved å utstede preklusivt proklama, vil imidlertid utrederen heller ikke for uskifteboer tilrå at

det åpnes for gjeldsbegrensende offentlig skifte.»

Høringsinstansene har i liten grad uttalt seg om utredningen. *Huseierne* sier seg enig i anbefalingen i utredningen om at det ikke bør innføres regler om en adgang til å kunne fri seg fra gjeldsansvaret ved å begjære oppbud eller offentlig skifte. Huseierne viser til at dette synes «for omfattende, dyrt og komplisert». *Oslo tingrett* er av samme oppfatning og uttaler:

«Oslo tingrett er enig i at det ikke innføres regler hvor arvingene kan fri seg fra dette gjeldsansvaret ved å begjære oppbud eller offentlig skifte av dødsboet. Det er svært sjelden at boet er insolvent uten at dette er kjent for arvingene før de overtar gjeldsansvaret. Årsakene til at disse arvingene har valgt å overta avdødes gjeldsansvar varierer fra sak til sak. Situasjonen er også uensartet med hensyn til underdekningens størrelse, hvilke aktiva det er i boet og hvordan disse er dokumentert. Som påpekt i utredningen skiller norsk rett seg fra svensk og dansk rett ved at det ikke er obligatorisk med registrering av boets eiendeler. Registrering er forsinkende og fordyrende og endring på dette punktet vil for de aller fleste arvinger fremstå som en unødvendig økonomisk belastning.»

I lys av høringen og anbefalingen i utredningen er departementet av den oppfatning at det ikke bør innføres regler som åpner for at en arving som har påtatt seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser i forbindelse med et privat skifte, skal kunne fri seg fra dette ved at det åpnes konkurs eller offentlig skifte. Det samme gjelder gjeldsansvar ved uskifte. Departementet slutter seg til vurderingene i utredningen. Som utrederen peker på, bør det i stedet vurderes andre tiltak som kan bidra til at en arving eller gjenlevende ektefelle eller samboer ikke blir sittende med et ansvar for forpliktelser som langt overstiger verdiene i boet. Slike tiltak vurderes i punkt 5 til 7 i proposisjonen.

5 Mulige tiltak for å sikre et best mulig beslutningsgrunnlag før valg av skifteform

5.1 Innledning

At en eller flere av arvingene overtar ansvaret for arvelaterens forpliktelser samtidig som at arvingene overtar arvelaterens eiendeler og rettigheter, har lenge kjennetegnet det private skiftet i Norge. Dette er en regulering som er velprøvd, som gir et godt grunnlag for å opprettholde enkle regler for gjennomføring av et privat skifte, og som nylig er vurdert og bekreftet videreført i forbindelse med vedtakelsen av den nye arveloven. Departementet ser det derfor ikke som aktuelt å foreslå endringer i hovedregelen etter arveloven § 116 første ledd første punktum om at dersom boet skal skiftes privat, må minst én av de myndige arvingene overfor retten påta seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser.

De aller fleste dødsboene er solvente og har større verdier enn forpliktelser. Man bør også søke å unngå at alle arvinger påføres økte administrative oppgaver alene av den grunn at det er behov for ekstra årvåkenhet i enkelte bo. En sjelden gang kan det dessuten være slik at en arving kan ønske å overta et bo til privat skifte selv om det er i underbalanse. Arvingen kan for eksempel mene at verdiene i boet på sikt vil bli positive og er villig til å satse på det. Et annet eksempel kan være arvingen som ønsker å overta et bo som i hovedsak består av en familiehytte ved sjøen, til tross for at den er pantsatt for noe mer enn verdien. Det sentrale er imidlertid at en slik beslutning bør være truffet på bakgrunn av en god kunnskap om arvelaterens stilling og den risikoen som vil følge av å overta boet til privat skifte.

Gjeldsgraden i de norske husholdningene har økt de senere årene. Det kan derfor ikke utelukkes at enkelte arvelatere etterlater seg mer gjeld enn eiendeler. Ikke minst kan det være en risiko for dette når dødsfallet skjer relativt tidlig i livet. I høringsnotatet ble det på denne bakgrunn vurdert enkelte forebyggende tiltak som kan bidra til et best mulig beslutningsgrunnlag før arvingene velger skifteform. Disse forslagene behandles i punkt 5.2 til 5.4.

5.2 Rett til innsyn i arvelaterens økonomiske forhold

5.2.1 Gjeldende rett

Det følger av arveloven § 92 første ledd første punktum at retten kan beslutte å gi arvinger, herunder ektefelle eller samboer, fullmakt til innsyn i arvelaterens formues- og gjeldsforhold. En slik fullmakt (formuesfullmakt) vil gi rett til innsyn i saldoen på arvelaterens bankkonti samt visse transaksjonsdata, jf. første ledd tredje punktum.

En arving og en gjenlevende ektefelle eller samboer vil også kunne få utlevert opplysninger om skatt. Det følger av skatteforvaltningsloven § 3-10 at taushetsplikten etter § 3-1 ikke er til hinder for at opplysninger gis til den avdødes ektefelle, samboer og arving når vedkommende kan vise til et saklig behov for innsyn, eller til den som har fullmakt som nevnt i arveloven § 92 første eller annet ledd.

Videre følger det av § 10 første ledd i forskrift 9. november 2020 nr. 2327 til arveloven at en skifteattest etter arveloven § 118 gir rett til innsyn i arvelaterens formues- og gjeldsforhold, herunder opplysninger om fastsetting av skatt.

Etter ekteskapsloven § 39 har ektefeller plikt til å gi hverandre opplysninger om økonomiske forhold underveis i ekteskapet. Det er i teorien (Holmøy/Lødrup/Asland: Ekteskapsloven og enkelte andre lover med kommentarer bind 1 (2013) side 256) antatt at en ektefelle kan påberope seg innsynsretten etter § 39 også etter den andres død, men dette følger ikke direkte av ordlyden. Det følger av bestemmelsen at en ektefelle kan kreve at skattemyndighetene gir opplysninger om eller kopi av den felles eller ektefellens skattemelding og fastsetting av formues- og inntektsskatt. Videre kan ektefellen kreve «opplysninger av selskaper, foretak eller andre institusjoner som driver finansieringsvirksomhet eller forsikringsvirksomhet, og av andre som har midler til forvaltning».

5.2.2 Forslaget i høringsnotatet

I høringsnotatet pekte departementet innledningsvis på at det bør være et siktemål at beslutningen om å overta boet til privat skifte eller i uskifte tas på rett grunnlag, og at arvingene og den gjenlevende ektefellen eller samboeren har mest mulig korrekt informasjon om arvelaterens økonomiske stilling. Som det ble gitt uttrykk for i høringsnotatet, kan man ikke forutsette at enhver ektefelle eller samboer har et oppdatert bilde av partnerens eiendeler og gjeld.

Det ble i høringsnotatet foreslått en ny bestemmelse i arveloven § 92 og en endring av skatteforvaltningsloven § 3-10, som vil gi gjenlevende ektefeller og samboere rett til innsyn i arvelaterens økonomiske stilling uten at retten først må opprette en formuesfullmakt. Opplysningene skulle etter forslaget kunne kreves i de første 60 dagene fra dødsfallet, som er fristen for når skifteform må være valgt. Etter at skifteform er valgt, vil innsynsretten tilkomme den eller de som har fått skifteattest utstedt til seg, jf. arveloven § 118 og forskrift til arveloven § 10 første ledd.

Forslaget ble begrunnet slik:

«Fristen for å overta et dødsbo i uskifte eller til privat skifte er 60 dager. Ektefeller og samboere er den gruppen som oftest vil overta et dødsbo i uskifte eller til privat skifte. Dette kan også være den gruppen som er sterkest berørt av dødsfallet. I ukene etter dødsfallet må den gjenlevende ektefellen eller samboer forholde seg til tapet av sin livsledsager, ofte omorganisere sin egen økonomi, kanskje endre bosted og som oftest sørge for begravelse og ta stilling til en rekke andre praktiske og økonomiske spørsmål som følge av dødsfallet. I denne livsfasen er det derfor et klart behov for mest mulig brukervennlige regler.

[...]

Ektefellens eller samboerens rett til innsyn vil etter forslaget følge direkte av loven. Dette innebærer en forenkling ikke bare for ektefellen eller samboeren, men også for tingrettene, som i disse tilfellene ikke trenger å utstede formuesfullmakt, og for skattemyndighetene, som ikke trenger å vurdere om det foreligger saklig grunn til å gi innsyn.»

Det fulgte av den foreslåtte bestemmelsen i nytt første ledd bokstav a i arveloven § 92 at ektefellen eller samboeren skulle kunne kreve opplysninger fra skattemyndighetene «om arvelaterens skattemelding og fastsettingen av hans eller hennes for-

mues- og inntektsskatt». Det ble vist til at innsynsretten bør gå så langt det er nødvendig for at den lengstlevende ektefellen eller samboeren får et korrekt bilde av de skattemessige forpliktelsene som påhviler eller kan komme til å påhvile dødsboet. I skatteforvaltningsloven § 3-10 ble det foreslått et unntak fra taushetsplikten etter skatteforvaltningsloven for utlevering av opplysninger etter den nevnte bestemmelsen i arveloven.

Videre fulgte det av en ny bestemmelse i første ledd bokstav b at ektefellen eller samboeren skulle kunne kreve «opplysninger fra selskaper, foretak eller andre institusjoner som driver finansieringsvirksomhet eller forsikringsvirksomhet, og fra andre som har midler til forvaltning eller inndriving». Når det gjelder omfanget av innsynsretten, skulle ektefellen eller samboeren også etter dette alternativet ha rett til innsyn i de opplysningene som er nødvendige for å få et korrekt bilde av ektefellens eller samboerens økonomiske stilling. Det ble vist til at dette innebærer at det normalt ikke vil være nødvendig å gi innsyn i detaljerte kontoutskrifter mv., men at det må gis innsyn i saldo. Videre ble det vist til at dersom ektefellen eller samboeren ønsker mer detaljert informasjon også bakover i tid, kan det på vanlig måte fremsettes krav om formuesfullmakt etter annet ledd.

Alternativet om rett til opplysninger fra den som «har midler til [...] inndriving», skulle ifølge høringsnotatet omfatte opplysninger som namsmannen, inkassoforetak og andre som inndriver fordringer har, om sider ved arvelaterens formuesstilling.

Det ble vist til at forslaget om tilgang til opplysninger om arvelaterens skattemelding og fastsatte skatt i de fleste tilfeller vil gi en rimelig oversikt over arvelaterens formuesforhold. Opplysningene fra skattemyndighetene kan imidlertid beskrive formuesforhold som ligger opp til 18 måneder tilbake i tid, og det ble pekt på at den supplerende retten til innsyn etter bokstav b vil kunne gi en oppdatert oversikt over arvelaterens formues- og gjeldsforhold frem til dødsfallstidspunktet.

Departementet ga uttrykk for en viss tvil når det gjelder innsynsretten for samboere:

«Det er ikke opplagt at de foreslåtte reglene bør gjelde for alle samboere. Det er bare samboere med felles barn som vil ha rett etter loven til å overta (deler av) boet i uskifte. Og det vil ikke nødvendigvis være aktuelt for en gjenlevende samboer å overta arvelaterens bo som ledd i et privat skifte. I lys av dette kan det hevdes at innsynsretten bør begrenses til samboere som rent

faktisk har rett til å overta boet i uskifte eller til privat skifte. Det vil imidlertid innebære en økt arbeidsbyrde for de institusjonene mv. som skal gi innsyn manuelt, om de må ta stilling til samboerens arverettslige posisjon før det gis innsyn. I tillegg vil nok flertallet av samboere være kjent med hverandres økonomiske forhold fra før, slik at hensynene mot en slik enkel innsynsregel i en begrenset tid etter dødsfallet kanskje ikke er så tungtveiende. Departementet foreslår at retten til innsyn skal gjelde for den som var ektefelle eller samboer ved dødsfallstidspunktet, og uten at det er behov for å undersøke ytterligere arverettslige eller relasjonelle forhold. Det kan imidlertid være aktuelt å foreslå en begrensning i hvem som har rett til innsyn, der dette kan skje uten merarbeid for finansforetak mv. hvis en eventuell digitalisert løsning kan ivareta innsynsprosessene.»

Det ble også vurdert om ektefellers og samboeres innsynsrett bør begrenses slik at reglene ikke omfatter ektefeller og samboere som etter testament bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi:

«Det er mulig å argumentere for en slik begrensning i innsynsretten, men departementet legger til grunn at det vil være sjelden at ektefeller og til dels samboere vil ha en så begrenset arverett, samtidig som at et slikt vilkår ville pålegge relevante aktører et ikke ubetydelig arbeid for å avklare ektefellens eller samboerens arverettigheter. Ulempene ved en slik begrensning antas derfor å være større enn fordelene. I lovforslaget er det på denne bakgrunn ikke tatt inn en slik avgrensning av bestemmelsens virkeområde.»

I forlengelsen av forslaget om en ny regel om innsynsrett i arveloven § 92 første ledd ble det foreslått at bestemmelsen om innsynsrett for arvinger med skifteattest som i dag følger av § 10 første ledd i forskrift 9. november 2020 nr. 2327 til arveloven, tas inn i arveloven. Det ble foreslått å plassere denne bestemmelsen i et nytt syvende ledd i § 118. Det ble vist til at det vil gi en mer oversiktlig regulering om samtlige bestemmelser om innsynsrett i økonomiske forhold følger av loven og ikke er regulert dels i loven og dels i forskrift.

5.2.3 Høringsinstansenes syn

Forslaget støttes av *Domstoladministrasjonen, Ringerike, Asker og Bærum tingrett, Finans Norge,*

Foreningen 2 Foreldre, Huseierne og Pensjonistforbundet. Domstoladministrasjonen peker likevel på at forslaget ikke vil være særlig arbeidsbesparende for domstolene da det er få gjenlevende ektefeller eller samboere som ber om formuesfullmakt.

Foreningen 2 Foreldre og Huseierne mener at den foreslåtte innsynsretten må gjelde også for livsarvingene. *Huseierne* uttaler:

«Vi kan ikke se at det er noe gode grunner for at livsarvinger ikke bør ha samme innsynsrett i sin avdøde forelders økonomiske forhold, slik det foreslås for ektefelle og samboer. Livsarvinger vil som regel ha betydelig mindre informasjon om avdødes økonomiske forhold enn en ektefelle eller samboer har. Dette vil kunne ha betydning for avgjørelsen om livsarvingene skal tillate en ny ektefelle eller samboer til å få sitte i uskiftet bo og ikke minst for vurderingen om boet skal overtas til privat eller offentlig skifte. Vi erfarer også at livsarvinger i svært mange tilfeller bistår ektefellen til avdøde med å innhente opplysninger samt bistå ved utfyllingen av erklæring om uskiftet bo og da vil det være praktisk om disse også kan innhente formuesopplysninger. Vi mener at livsarvinger dermed har like godt grunnlag til å få en innsynsrett etter loven slik det er foreslått for ektefeller og samboere.»

Foreningen 2 Foreldre uttaler:

«F2F stiller oss undrende til at departementet foreslår at samboer uten arverett skal gis ubetinget og større innsyn i arvelaters økonomiske stilling, enn arvelaters livsarvinger, herunder arvelaters særkullsbarn.

I de tilfeller hvor arvelater etterlater seg særkullsbarn, er det en viss sannsynlighet for at disse ikke informeres om arvelaters økonomiske stilling av arvelaters nye ektefelle eller samboer, og derved uforvarende overtar arvelaters forpliktelser i et dødsbo med underdekning. F2F mener derfor at alle arvelaters arvinger, inklusive arvelaters fellesbarn med gjenlevende ektefelle/samboer og arvelaters særkullsbarn skal gis den samme innsynsretten om arvelaters økonomiske stilling.»

Finans Norge mener at ektefeller og samboere bør gis rett til innsyn også i transaksjonsdata de siste tre månedene før dødsfallet og i perioden etter dødsfallet uten at de behøver å innhente formuesfullmakt:

«Det må kunne antas at dette er opplysninger ektefeller og samboere normalt deler med hverandre. Arvingene vil uansett ha rett til innsyn i disse opplysningene ved formuesfullmakt. For at reglene skal få en fullstendig forenklingseffekt for ektefeller og samboere, bør ektefeller og samboere automatisk få tilsvarende innsyn som en formuesfullmakt ville gitt. Hensynet til enklere dødsbøehandling for gjenlevende ektefelle og besparelser for tingretten bør i denne sammenheng gå foran vern av avdødes transaksjonsdata, ettersom vernet uansett vil oppheves ved formuesfullmakt.»

Videre mener Finans Norge at regelen bør være fleksibel nok til at innsyn kan gis også etter at det har gått 60 dager etter dødsfallet.

En utvidet innsynsrett for ektefeller støttes også av *Oslo tingrett*, *Buskerud tingrett* og *Norges Bondelag*. Disse høringsinstansene er imidlertid ikke enig i at alle samboere skal ha innsynsrett. *Buskerud tingrett* mener at innsynsretten bør begrenses til samboere med felles barn. *Oslo tingrett* uttaler:

«Oslo tingrett støtter forslaget om at gjenlevende ektefelles innsynsrett fastsettes direkte i loven og at denne innsynsretten også skal gjelde i tilfeller hvor avdøde har opprettet testament som begrenser gjenlevende ektefelles arverett. Riktignok har gjenlevende en frist på 60 dager fra dødsfallstidspunktet til å vurdere hvilken skifteform som ønskes. Det er følgende god tid til å innhente nødvendige opplysninger. Erfaringsmessig foretar imidlertid gjenlevende ektefelle ofte sitt valg av skifteform kort tid etter dødsfallet. Dette kan blant annet skyldes behov for å få rask tilgang til det som har vært ekteparets felles bankkonto. Selv om tingretten utsteder formuesfullmakt etter e-posthenvendelse, kan det oppleves tungvint at innsynshenvendelsen ikke kan rettes direkte til Skatteetaten eller banken. Som foreslått i høringsnotatet, bør innsynsrettens innhold være sammenfallende med ekteskapsloven § 39 annet og tredje punktum.

Oslo tingrett støtter ikke forslaget om at gjenlevende samboer skal få samme lovhemlet innsynsrett som gjenlevende ektefelle. Som påpekt i høringsnotatet, har ikke alle samboere arverett eller rett til å sitte i uskifte. Gruppen uten lovfastsatte arverettslige rettigheter får ikke formuesfullmakt i dag. Dette gjelder et ikke ubetydelig antall samboere. Endringen vil medføre at disse likevel får innsyn. Oslo ting-

rett viser til at samboere har adskilt økonomi i større grad enn ektefeller. De har heller ikke i levende live samme innsynsrett i hverandres økonomiske forhold som ektefeller har i medhold av ekteskapsloven § 39. Den foreslåtte innsynsretten gir forholdsvis detaljerte opplysninger om avdødes økonomiske forhold og bør derfor ikke gis til flere enn de som har behov for dette i forbindelse med valg av skifteform.

Som påpekt i høringsnotatet vil de ulike etater/institusjoner bli påført økt arbeidsbyrde dersom det må foretas en manuell vurdering av om samboeren har arverettslige rettigheter eller ikke. Dette løses etter Oslo tingretts mening mest hensiktsmessig ved at samboere fortsatt må fremlegge formuesfullmakt dersom det ønskes innsyn i avdødes økonomiske forhold.

I høringsnotatet vises det til at lovendringene vil være en forenkling for tingrettene ved at antall formuesfullmakter vil bli redusert. Oslo tingrett vil påpeke at gjenlevende ektefelle / samboere sjelden ber om formuesfullmakt slik at en redusert arbeidsbelastning for retten vil være svært beskjeden.»

Norges Bondelag uttaler seg i samme retning og gir uttrykk for at man stiller seg «mer kritisk til at samboer som ikke er arving etter loven skal ha samme innsynsrett som ektefelle og arveberettiget samboer. Hvem som er omfattet av begrepet samboer bør i så fall gis en klarere avgrensning».

Forslaget støttes også av *Digitaliseringsdirektoratet*, men av hensyn til utviklingen av en tjeneste for digitalt skifte av dødsbo tar denne høringsinstansen til orde for en mer utvidet innsynsrett. Den nevnte tjenesten beskrives slik:

«Prosjektet «Oppgjør etter dødsfall» (OED) er et DSOP-samarbeidsprosjekt (Digital Samhandling Offentlig Privat) mellom Digitaliseringsdirektoratet, Brønnøysundregistrene, domstolene, finansnæringen, Skatteetaten, Statens kartverk og Statens vegvesen, og en sentral del av livshendelsen Dødsfall og arv. I OED er vi i ferd med å realisere en tjeneste for digitalt skifte av dødsbo. Tjenesten skal forenkle prosessen etter dødsfall for arvingene – blant annet gjennom digitalisering av analoge, kompliserte prosesser og deling av data mellom privatpersoner, offentlige og private virksomheter. Gjennom digitalisering vil det fasiliteres prosesser fra dødsbo opprettes til et bo kan gjøres opp. Dette innebærer for eksempel representasjon for

arvingenes muligheter til å utøve innsynsrett i arvelaters økonomiske forhold, utstede skifteattest for privat skifte, utpeke fullmektig og muliggjøre bruk av de rettighetene som følger av skifteattest og fullmakt, digitalt.»

Digitaliseringsdirektoratet mener for det første at det ikke er nødvendig å begrense innsynsretten til de første 60 dagene etter dødsfallet. Videre foreslås det at innsynsretten gjøres generell slik at den på samme måte som etter arveloven § 92 omfatter «arvelaterens formues- og gjeldsforhold, herunder opplysninger om fastsetting av skatt». Direktoratet gir dessuten uttrykk for at det bør vurderes om ikke også livsarvinger bør ha samme innsynsrett som ektefeller og samboere. Når det gjelder samboere, uttaler Digitaliseringsdirektoratet:

«Digitaliseringsdirektoratet ønsker å peke på at det kan være en rekke problemstillinger knyttet til å vurdere hvem som er avdødes samboer, og hvordan denne informasjonen skal verifiseres og personen autoriseres som samboer. En forutsetning for digitale tjenester som digitalt skifte av dødsbo, hvor man raskt vil kunne få tilgang til taushetsbelagt informasjon og personopplysninger, er at man har sikker og pålitelig informasjon om hvem som har rett til å se hva. Dette slik at man kan sikre at det kun er riktige personer, med riktige rettigheter, som får tilgang til denne informasjonen. Det vil etter Digitaliseringsdirektoratets oppfatning være nødvendig at det eksisterer en kilde til informasjonen om hvem som er samboer, med ansvar for opplysningens riktighet, før det kan avgjøres at en person er avdødes samboer og dermed faller inn under bestemmelsen og har slik rett til innsyn som foreslått.»

Skatteetaten mener at det ut fra omtalen i høringsnotatet og lovforslagets ordlyd virker uklart hvilke opplysninger ektefellen og samboeren skal ha rett til innsyn i, og mener at innsynsretten bør presiseres nærmere.

Advokatforeningen går imot forslaget og begrunner dette slik:

«Etter Advokatforeningens erfaring foreligger det ikke grunnlag for å hevde at utstedelse av formuesfullmakt utgjør noen stor arbeidsbelastning for de ulike tingrettene. Dagens ordning med utstedelse av formuesfullmakt har etter Advokatforeningens syn fungert på en god måte. Arvinger som har en reell interesse

i å vurdere overtakelse av dødsboet til privat skifte har ved bruk av denne fullmakten i dag adgang til å innhente den informasjon som trengs til å vurdere dette spørsmålet på en god måte.

Advokatforeningen mener også at en lovfestet rett til innsyn i 'nødvendige' opplysninger kan lede til tvister om hvorvidt 'opplysninger fra selskaper, foretak eller andre institusjoner som driver finansieringsvirksomhet eller forsikringsvirksomhet, og fra andre som har midler til forvaltning eller inndrivning' er nødvendige til bruk for sitt formål. Hensynet til avdødes personvern i denne sammenheng synes i liten grad avveid opp mot en slik lovfestet rett.

Advokatforeningen finner også at spørsmålet om hvem som er 'samboer' – som skal gis slik lovfestet innsynsrett – kan lede til tvister om vedkommende 'samboers' arverettslige posisjon og reelle interesse i å få en slik innsynsrett. På denne bakgrunn går Advokatforeningen mot forslaget og foreslår at problemstillingen utredes nærmere.»

5.2.4 Departementets vurdering

Forslaget om en innsynsrett for den gjenlevende ektefellen i arvelaterens økonomiske forhold har fått bred støtte i høringen. Forslaget innebærer at den gjenlevendes rett til innsyn vil følge direkte av loven slik at han eller hun ikke trenger å først henvende seg til retten for å få utstedt en formuesfullmakt. Departementet går videre med denne delen av forslaget, jf. § 92 nytt annet ledd i lovforslaget.

Når det gjelder innsynsretten for samboere, har departementet vært mer i tvil. Som det er påpekt av flere av høringsinstansene, har ikke samboere generelt arverettigheter etter hverandre. Det følger av arveloven §§ 12 og 32 at det bare er samboere som har, har hatt eller venter barn sammen, som har rett til arv eller rett til å sitte i uskifte i kraft av loven. Samboere har heller ikke rett til innsyn i hverandres økonomiske forhold mens de begge lever, slik ektefeller har etter ekteskapsloven § 39. Etter departementets syn bør det legges betydelig vekt på arvelaterens personvern. En rett til innsyn i for eksempel transaksjonsdata fra arvelaterens bankkonto kan gi tilgang til personlige opplysninger som den avdøde kanskje ikke ville ha ønsket at andre, herunder samboeren, skal få kjennskap til. Med et vilkår om formuesfullmakt kan retten gjøre en vurdering av behovet for at samboeren får tilgang til opplysningene, og kan foreta en avgrensning ut fra dette behovet. Det er for eksempel ikke gitt at en sam-

boer som flyttet sammen med arvelateren noen få måneder før dødsfallet, og som ikke har hatt noen felles økonomi med arvelateren, har interesser i boet som berettiger innsyn. Departementet slutter seg til uttalelsen fra Oslo tingrett om at en rett til innsyn vil kunne gi detaljerte opplysninger om arvelaterens økonomiske forhold og derfor bør begrenses til personer som har behov for dette i forbindelse med valget av skifteform.

Ut fra disse hensynene foreslår departementet at når det gjelder samboere, begrenses innsynsretten etter loven til samboere som har, har hatt eller venter barn sammen. En slik regel innebærer at institusjonen der det kreves innsyn, vil måtte gjøre en vurdering av om vedkommende som ber om innsyn, er å regne som samboer etter loven, jf. her definisjonen i arveloven § 2 tredje ledd. Videre må det tas stilling til om vilkåret om at paret har, har hatt eller venter barn sammen, er oppfylt. Departementet antar at det i de fleste tilfeller vil være enkelt å fastslå om disse vilkårene er oppfylt. Det vises i den forbindelse til at finansforetak etter finansforetaksloven § 16-2 syvende ledd kan få utlevert fra Folkeregisteret opplysninger blant annet om barn, foreldre og foreldreansvar. Der samboerne for eksempel har spart til felles barn på en konto i banken, og kanskje har hatt en fast saksbehandler for felles kundeforhold, vil det også være enkelt for banken å fastslå at det dreier seg om en samboer med innsynsrett. Som Finans Norge er inne på i sin høringsuttalelse, bør foretaket eller institusjonen likevel ikke ha en plikt til å gjøre omfattende undersøkelser av arverettslige eller relasjonelle forhold. I de tilfellene det er tvil, bør den som hevder å være samboer med arverettigheter, henvises til retten, slik at retten eventuelt kan utstede en formuesfullmakt.

Enkelte av høringsinstansene har gitt uttrykk for at bestemmelsen om innsynsrett etter loven også bør omfatte arvelaterens livsarvinger. Alternativet til en innsynsrett etter loven er at livsarvingen først må sørge for å få utstedt formuesfullmakt fra retten. Dette er ikke særlig byrdefullt, og etter departementets vurdering bør det da legges avgjørende vekt på hensynet til den avdødes personvern. En arvelaters forhold til sine livsarvinger vil variere; det kan for eksempel dreie seg om et barnebarn som arvelateren har hatt lite kontakt med. Videre vil ikke livsarvingen nødvendigvis ha arverett, og i motsetning til det som gjelder for ektefeller, vil en livsarving ikke ha hatt noen rett til innsyn i arvelaterens økonomiske forhold mens arvelateren levde.

Departementet foreslår etter dette at bestemmelsen om rett til innsyn i arvelaterens økono-

miske forhold begrenses til ektefeller og samboere som oppfyller vilkåret om felles barn.

Som det fremgår av punkt 5.2.3, er en løsning for digitalt dødsboskifte under utvikling. Arveloven § 88 a, som trådte i kraft i juni 2022, gir hjemmel til at oppgaver etter arvelovens tredje del kan utføres gjennom offentlige tjenester for digitalt skifte av dødsbo. Arbeidet med å fastsette forskrifter etter denne bestemmelsen ligger hos Kommunal- og distriktsdepartementet. Den tekniske løsningen er under utvikling av Digitaliseringsdirektoratet, i samarbeid med Domstoladministrasjonen.

I dag henter domstolene informasjon om ektefeller direkte fra Folkeregisteret når de mottar begjæring om formuesfullmakt. I den digitale løsningen som er under utvikling, vil innhenting i fremtiden antakelig kunne gå automatisk, ved at løsningen henter data som bekrefter ektefellens innsynsrett direkte fra Folkeregisteret. En ektefelle med innsynsrett vil da ikke trenge å kontakte tingretten for å få direkte tilgang til aktuell informasjon gjennom løsningen for digitalt dødsboskifte. Når det gjelder samboere, kreves noe mer manuell saksbehandling i dag, ettersom samboerskap ikke registreres i Folkeregisteret. Det kan innebære at disse fortsatt vil måtte kontakte tingretten for å få en formuesfullmakt, eventuelt bekreftelse på sin innsynsrett, for å kunne bruke løsningen for digitalt dødsboskifte for å få innsyn i økonomiske forhold. Når tingretten utsteder formuesfullmakt, vil informasjon om dette sendes direkte til den digitale løsningen. Samboeren vil da, som andre arvinger med formuesfullmakt, kunne logge på med riktige rettigheter. Den digitale løsningen vil også kunne gi veiledning til brukerne som opplyser om hvordan man skaffer formuesfullmakt. Uavhengig av om det på lengre sikt vil bli mulig å søke formuesfullmakt direkte gjennom løsningen for digitalt dødsboskifte, eller om samboere fortsatt vil måtte kontakte tingretten som deretter sender informasjonen direkte, vil prosessen være relativt enkel.

Når det gjelder omfanget av innsynsretten, foreslår departementet en noe annen utforming enn forslaget i høringsnotatet. Departementet er enig i det som er anført i høringen, om at det kan være hensiktsmessig at innsynsretten korresponderer med de opplysningene det kan bes om innsyn i etter reglene om formuesfullmakt. Departementet foreslår etter dette at ektefellen og samboeren uten å måtte legge frem formuesfullmakt kan kreve innsyn i arvelaterens formues- og gjeldsforhold etter de samme reglene som gjelder for formuesfullmakter etter § 92 første ledd. For inn-

syn i bankkonti innebærer dette en rett til opplysninger om saldoen på arvelaterens bankkonti samt transaksjonsdata de tre siste månedene før dødsfallet. Videre innebærer det at banken, når særlige grunner tilsier det, skal gi innsyn også i transaksjonsdataene for de siste tolv månedene før dødsfallet, og at det for innsyn i eldre transaksjonsdata må foreligge ekstraordinære omstendigheter.

Departementet vil ellers vise til at når det gjelder opplysninger fra Skatteetaten, følger det av skatteforvaltningsloven § 3-10 at taushetsplikten etter § 3-1 i loven ikke er til hinder for at opplysninger gis til en avdød persons ektefelle, samboer og arving når vedkommende kan vise til «et saklig behov for innsyn». En ektefelle, samboer og arving kan dermed uhindret av Skatteetatens taushetsplikt be om innsyn uten at det er nødvendig å fremlegge formuesfullmakt. I Prop. 21 L (2020–2021) legger departementet til grunn på side 22 at «den som har arverett eller rett til uskifte, gjennomgående vil ha et saklig behov for innsyn frem til skifteform er valgt siden opplysninger om arvelaterens formues- og inntektsforhold kan være avgjørende for beslutningen om hvorvidt boet skal skiftes privat eller offentlig eller om boet skal overtas uskiftet».

Departementet holder fast ved forslaget om at innsynsretten begrenses til en periode på 60 dager etter dødsfallet. Formålet med bestemmelsen er å gi ektefellen eller samboeren en enkel tilgang til opplysninger om arvelaterens økonomiske forhold i forbindelse med valget av skifteform. Etter at skifteform er valgt, vil innsynsretten tilkomme den eller de som har fått skifteattest utstedt til seg. Fristen på 60 dager for å melde fra om uskifte eller gjeldsovertakelse for å kunne skifte privat kan etter § 96 første ledd og § 117 første ledd riktignok forlenges av retten. Hovedregelen er imidlertid 60 dager, og departementet legger her vekt på at det for foretakene og institusjonene som skal praktisere reglene, vil være enklest at innsynsretten gjelder for et klart definert tidsrom.

Ut fra det nevnte hensynet om at reglene bør være enkle å praktisere, antar departementet at det kan være hensiktsmessig med en forskriftshjemmel som gir mulighet til å presisere nærmere hvilke foretak og institusjoner innsynsretten gjelder overfor, og omfanget av innsynsretten. Departementet foreslår derfor som et nytt femte ledd i § 92 en forskriftshjemmel som omfatter slike spørsmål.

Departementet foreslår for øvrig, i samsvar med høringsnotatet, at bestemmelsen om inn-

synsrett for arvinger med skifteattest, som i dag følger av § 10 første ledd i forskrift 9. november 2020 nr. 2327 til arveloven, tas inn i arveloven. Det vises til lovforslaget § 118 nytt syvende ledd.

5.3 Frarådingsplikt ved privat skifte

5.3.1 Forslaget i høringsnotatet

Departementet foreslo i høringsnotatet under noe tvil en bestemmelse om frarådingsplikt i forbindelse med erklæring om privat skifte, jf. arveloven § 116. Forslaget gikk ut på at dersom retten har opplysninger om at en arving som vil påta seg ansvaret for boets forpliktelser, ikke har gjort seg kjent med forholdet mellom boets eiendeler og forpliktelser, skal retten underrette arvingen om at han eller hun alvorlig bør overveie å skaffe seg slik kunnskap eller avstå fra å påta seg ansvaret for forpliktelsene. Det samme skulle etter forslaget gjelde dersom retten er kjent med forhold som tilsier at eiendelene i boet ikke er tilstrekkelige til å oppfylle alle forpliktelsene etter arvelateren. Det ble også foreslått en hjemmel til å gi nærmere regler om gjennomføring av frarådingen i forskrift. En tilsvarende frarådingsplikt ble også foreslått for ektefelleuskifte og samboeruskifte.

Departementet mente at en slik oppgave eventuelt burde legges til tingrettene i og med at skifteoppgavene ellers er lagt til tingrettene. Det ble imidlertid pekt på som en utfordring at retten sjelden har tilstrekkelig oversikt over arvelaterens formuesforhold eller fullt ut har kjennskap til hva arvingene vet om eller hvordan de vurderer arvelaterens økonomiske stilling. Om tingrettene skulle pålegges å skaffe seg slik kunnskap i alle bo, ville det utgjøre et klart merarbeid for domstolene. Om dette ble det uttalt:

«En mulig løsning kan være at det inntas egne punkter i erklæringen om privat skifte der arvingene dels kan bes om å erklære om de har gjort seg kjent med omfanget av arvelaterens eiendeler og gjeld, og om boets eiendeler overstiger gjelden. Det vil i forbindelse med erklæringen om privat skifte kunne stilles konkrete og fortrinnsvis enkle spørsmål om hvorvidt arvingen er kjent med arvelaterens skattemelding, arvelaterens pantesikrede gjeld og omfanget av utestående krav som har fremkommet ved et eventuelt proklama. Dersom de arvingene som ønsker å overta boet til privat skifte, ikke kan bekrefte at de har slik kunnskap, bør de frarådes å overta boet til privat skifte og eventuelt gis mulighet til å trekke

begjæringen eller foreta nærmere undersøkelser innenfor en kort tilleggsfrist. Det er tenkelig at slike spørsmål og en mulig fraråding kan følge av et fremtidig digitalt skjema eller av en mer omfattende digital løsning for dødsboskifte.»

5.3.2 Høringsinstansenes syn

Finans Norge er positiv til forslaget og uttaler:

«En frarådningsplikt ved privat skifte, slik departementet beskriver i høringsnotatet pkt. 3.3, vil etter Finans Norges vurdering kunne være prosessbesparende og bidra til at færre arvinger overtar arv som i ettertid viser seg å bli økonomisk belastende for arvingene. Departementet viser til at tingrettene sjelden har tilstrekkelig oversikt over arvelaterens formuesforhold. Frarådningsplikten bør følgelig vurderes begrenset til oppfordring om at arvingen må gjøre seg kjent med forholdet mellom boets eiendeler og forpliktelser, herunder med påminnelse om at arvingen kan bli ansvarlig utover boets eiendeler og oppfordring om å utstede preklusivt proklama.»

Advokatforeningen uttaler seg i samme retning.

Digitaliseringsdirektoratet deler tvilen det ble gitt uttrykk for i høringsnotatet, og uttaler:

«Digitaliseringsdirektoratet er imidlertid positiv til at dersom det skal inntas en slik frarådningsplikt, bør det først søkes å få kunnskap om hvorvidt har skaffet seg tilstrekkelig oversikt over boet. Den mulige løsningen departementet peker på, hvor det inntas egne punkter i erklæringen om privat skifte der arvingene kan erklære om de har gjort seg kjent med omfanget av arvelaterens eiendeler og gjeld, samt om boets eiendeler overstiger gjelden anses som en god løsning. Denne sammenfaller også med nevnte prosjekt, Oppgjør etter dødsfall, hvor formålet er å gi arvingene en enkel måte å skaffe seg oversikt over arvelaters økonomiske situasjon. En slik erklæring som foreslås, hvor arvingene skal stilles konkrete spørsmål knyttet til arvelaters økonomiske stilling, vil kunne implementeres i denne løsningen.

Imidlertid understrekes det at før man inntar en mulig fraråding i et digitalt skjema eller en digital tjeneste for skifte av dødsbo, vil det være et sterkt behov å vurdere nærmere og bestemme hvor ansvaret for frarådningsplikten

påhviler og hvordan den skal utføres. Dette særskilt om selve frarådingen ikke lengre kommer i etterkant av innsendt erklæring om privat skifte og behandling i aktuell tingrett, men skal skje i sanntid i tjenesten.»

Huseierne gir uttrykk for at tingrettene bør ha en frarådningsplikt, men at tingrettene også bør ha en utvidet informasjons- og veiledningsplikt. Huseierne uttaler at dette kan gjøres på en enkel måte ved å informere klarere om gjeldsovertakelse og ansvar i skriv fra tingrettene. Dersom innsynsretten blir lovhjemlet, bør også dette opplyses om, slik at arvingene vet hva de kan og bør undersøke før de bestemmer seg for skifteform. Videre tar Huseierne til orde for at det bør oppfordres til bruk av proklama der arvingene er usikre, og en ordning om at arvingene må bekrefte ved avkrysning i erklæringen om privat skifte eller uskifte at de har gjort seg kjent med den avdødes formuesforhold, og forstår at de ved sin signatur får det fulle gjeldsansvaret.

Norges Bondelag viser til omtalen i høringsnotatet av en mulig ordning som går ut på at arvingene skal avgi en erklæring på at de har gjort seg kjent med boets økonomiske stilling, og at det i erklæringen om privat skifte stilles mer konkrete spørsmål om hvilke opplysninger som er innhentet. Norges Bondelag uttaler at «dette kan være et tilstrekkelig godt hjelpemiddel for å skape bevissthet om reglene og prosessen, og at det da ikke nødvendigvis er behov for en frarådningsplikt på toppen av dette der arvingen ikke har innhentet slik informasjon».

Domstoladministrasjonen, Buskerud tingrett, Oslo tingrett og Ringerike, Asker og Bærum tingrett er ikke enig i forslaget om en lovbestemt frarådningsplikt for retten.

Ringerike, Asker og Bærum tingrett uttaler:

«Den foreslåtte frarådningsplikten kan også skape uklarhet og uforutsigbarhet, i tillegg til betydelig merarbeid for domstolene. Det er uklart hva som ligger i kriteriet 'dersom retten har opplysninger om' og 'retten er kjent med'. Er det nok at dette kan utledes av saksdokumentene, eller at noe er nevnt per telefon? Hva retten skal ha kunnskap om, kan også være uklart, – om det er 'forhold som tilsier at eiendelene i boet ikke er tilstrekkelige til å oppfylle alle forpliktelsene etter arvelateren'. For å være på den sikre siden, bør tingretten med en slik regel fraråde i alle tilfeller der bankinnskuddene er mindre enn gjeldspostene, uavhengig av om avdøde hadde fast eiendom,

bil, båt osv. Det er uklart om det forutsettes at dommere eller skiftesaksbehandlere skal vurdere dette. Det kan også spørres hva som vil være konsekvensen av eventuelt brudd på frarådingsplikten. Etter vår mening er det mer hensiktsmessig om denne formen for rådgivning gis i form av en klar advarsel i skjemaet som undertegnes av arvingene, med lenke til videre informasjon.»

Oslo tingrett viser til at retten sjelden vil ha den kunnskapen som er nødvendig for å utløse en frarådingsplikt. Retten innhenter ikke dokumentasjon om formuesforholdene og vet ikke hvilke eiendeler som inngår i boet, eller hvilken verdi disse har. Retten har heller ikke oversikt over gjeldsforholdene. Videre uttaler *Oslo tingrett* følgende:

«Når retten mottar erklæring om privat skifte, vil opplysningene om boets økonomiske stilling i all hovedsak begrense seg til tilfeller hvor arvingene tar kontakt og selv forteller at det er grunn til å tro at boet er overbeheftet eller at det er stor usikkerhet knyttet til avdødes forpliktelse (eksempelvis at avdøde drev et enkeltpersonforetak hvor det er risiko for fremtidige erstatningskrav). I slike tilfeller veileder tingretten om hva gjeldsansvaret innebærer og hvilke valgmuligheter som foreligger. I andre tilfeller har retten ingen kontakt med arvingene utover at det sendes et standard orienteringsbrev hvor det blant annet informeres om formuesfullmakt.

I høringsnotatet er det vist til at en mulig løsning kan være at arvingene avgir en erklæring på at de har gjort seg kjent med boets økonomiske stilling samt at det i erklæring om privat skifte stilles mer konkrete spørsmål med hensyn til hvilke opplysninger som er innhentet. *Oslo tingrett* er enig i at dette kan være fornuftig tilnærming når det i fremtiden foreligger et digitalt skjema, men mener at regelverket mest hensiktsmessig bør utarbeides når detaljene i en slik digital løsning er avklart. Det bemerkes imidlertid at en slik løsning for eksempel ikke vil innebære at det foreligger en registreringsforretning med verdsettelse av boets aktiva. Det tillegges forøvrig at også en slik mer avdempet form for frarådingsplikt vil medføre merarbeid for domstolene, og at behovet må veies mot dette hensynet.»

5.3.3 Departementets vurdering

Departementet har i lys av høringen kommet til at det ikke bør foreslås en regel om frarådingsplikt slik det under tvil ble foreslått i høringsnotatet. Arvinger som vurderer å påta seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser, har først og fremst behov for veiledning og informasjon om hva dette ansvaret innebærer. Slik veiledning og informasjon kan man sørge for uavhengig av en regel i loven som pålegger domstolene en frarådingsplikt. Særlig innenfor en digital løsning kan man tenke seg en ordning der det i forbindelse med erklæringen om privat skifte spørres om arvingene har gjort seg kjent med omfanget av arvelaterens eiendeler og gjeld, og om boets eiendeler overstiger gjelden. Kombinert med dette kan man se for seg at arvinger som ikke kan bekrefte at de har slik kunnskap, får et varsel om risikoen ved gjeldsovertakelsen. Det gis for øvrig allerede i dag informasjon om gjeldsansvaret i skjemaet for erklæring om privat skifte av dødsbo, og domstolene har også ellers en veiledningsplikt. Departementet utelukker likevel ikke at informasjonen kan tydeliggjøres, og at det i større grad kan legges til rette for en bevisstgjøring av arvingene, både i en digital løsning for dødsboskifte og ellers.

Departementet legger også vekt på at domstolene vanligvis ikke vil ha kunnskap om slike forhold som etter forslaget ville utløse frarådingsplikten, og at det også kan være uklart hva som ligger i kunnskapskravet. Både Domstoladministrasjonen og samtlige domstoler som har uttalt seg om spørsmålet, peker på dette som en utfordring ved forslaget. Departementet viser videre til Domstoladministrasjonens uttalelse i høringen om at en frarådingsplikt vil kunne gi et betydelig merarbeid for tingrettene uten noen betydelig merverdi for arvingene. Som det også er påpekt i høringen, reiser det seg dessuten et spørsmål om hvilke konsekvenser det skulle ha hvis domstolen ikke oppfyller frarådingsplikten, og om dette i så fall ville utløse et erstatningsansvar for staten.

Departementet mener etter dette etter en samlet vurdering at det ikke bør innføres en frarådingsplikt for domstolene, og at formålene med en slik bestemmelse i stedet kan ivaretas ved rutiner og systemer som sikrer at arvingene er godt informert om konsekvensen av å påta seg et ansvar for arvelaterens forpliktelser og om viktigheten av at man har tilstrekkelig kunnskap om arvelaterens gjelds- og formuesforhold.

5.4 Bør utstedelse av preklusivt proklama før valg av skifteform gjøres obligatorisk?

5.4.1 Gjeldende rett

En arving kan etter arveloven § 93 kreve at det utstedes preklusivt proklama i perioden fra dødsfallet og frem til arvingene har valgt om boet skal skiftes privat eller offentlig. Åpnes det offentlig skifte, skal det utstedes proklama hvis dette ikke allerede er gjort, jf. arveloven § 142. Overtas boet til privat skifte, kan det utstedes proklama, jf. § 121.

Utstedelse av proklama går ut på at kreditorene oppfordres til å melde sine krav innen en frist på seks uker. Hovedregelen er at krav som ikke meldes innen fristen, faller bort. Proklama kunngjøres i Norsk lysingsblad og ved to innrykk i en avis som er lest på stedet. Proklamaet gjelder ikke pantekrav eller skatte- og avgiftskrav og har begrenset virkning for utenlandske krav. De nevnte reglene følger av arveloven §§ 100 til 102.

En arving som ønsker at retten skal utstede proklama i perioden før skifteform er valgt, må i dag be om dette skriftlig og må betale et gebyr på 2,2 ganger rettsgebyret, jf. rettsgebyrloven § 20.

I forbindelse med forberedelsen av den nye arveloven ble det vurdert om man bør gjøre det obligatorisk å utstede proklama. Skiftelovutvalget argumenterte i sin utredning for at proklama burde være obligatorisk ved offentlig skifte, og pekte samtidig på at dette kunne stille seg annerledes ved et privat skifte (NOU 2007: 16 side 90):

«Utvalget foreslår i stedet at proklama skal være obligatorisk ved ethvert offentlig skifte. Det vil her være et hensyn av betydelig vekt at skiftet skal gjennomføres på en fullstendig og korrekt måte, og at det skal være minst mulig risiko etter skiftets avslutning for at det fremkommer nye forhold som medfører endringer i skiftet. Ved et privat skifte kan forholdene ligge annerledes til, og det trenger ikke her være like betenkelig om det dukker opp ukjente fordringer etter at skiftet er avsluttet. Arvingene kan for eksempel ha et ønske og en forventning om å dekke avdødes forpliktelser etter hvert som man blir kjent med dem. Utvalget foreslår her å videreføre hovedregelen fra gjeldende lov, nemlig at proklama skal utstedes hvis noen av loddeierne krever det. Som påpekt i kapittel 9, anser utvalget at det ville være urimelig byrdefullt å oppstille krav om utstedelse av proklama ved privat skifte.»

Departementet foreslo som Skiftelovutvalget å videreføre hovedtrekkene i skiftelovens regler om proklama, og det ble i proposisjonen ikke foreslått å innføre en ordning med obligatorisk utstedelse av proklama før arvingene har tatt stilling til om boet skal skiftes offentlig eller privat. Departementet uttrykte bekymring for at et slikt krav ikke ville være «forenlig med ønsket om en hensiktsmessig fremdrift i skiftet», se Prop. 107 L (2017–2018) side 218.

5.4.2 Forslaget i høringsnotatet

På bakgrunn av den risikoen som blant annet følger av den økte gjeldsgraden i norske husholdninger, og det forholdet at det ikke er noen mulighet til å ombestemme seg når man først har påtatt seg gjeldsansvaret i forbindelse med et privat skifte, ble det i høringsnotatet reist spørsmål om det kan være grunn til å innføre en regel om obligatorisk utstedelse av preklusivt proklama i alle bo i perioden før arvingene har valgt skifteform.

I høringsnotatet ble det uttalt følgende:

«En utfordring ved dagens ordning er at beslutningen om å utstede proklama må treffes nokså kort tid etter dødsfallet for at fristene for proklamaet skal kunne løpe ut før man må velge skifteform, jf. i den forbindelse § 117 første ledd. Selv om man må kunne legge til grunn at tingrettene gir god veiledning, er det grunn til å anta at en del arvinger ikke vil rekke å ta stilling til behovet for å utstede proklama før skifteform må velges.

Erfaringen tilsier også at det i liten grad utstedes proklama i perioden før skifteform velges. Et preklusivt proklama vil gi oversikt over arvelaterens gjeld til de fleste norske fordringshavere og vil gi arvingene et godt og i noen tilfeller nødvendig grunnlag for beslutningen om skifteform. Man kunne i lys av dette tenke seg en regel om at retten skal kunngjøre proklama i alle bo så snart retten har fått melding om dødsfallet. Dette ville legge til rette for en fast og ensartet ordning for proklama som ville gjelde for alle bo. For de etterlatte ville det kunne oppleves som en fordel at proklamaet utstedes omgående, og uten at de trenger å ta stilling til behovet.»

Departementet så likevel en del betenkeligheter med en regel om obligatorisk utstedelse av proklama og utformet ikke noe lovforslag om dette. Dette ble begrunnet slik:

«I tillegg til det nevnte hensynet til fremdrift i skifteoppgjørene vil en slik ordning innebære at et stort antall dødsbo påføres unødige tilleggskostnader. Det vises her til at det bare er et lite mindretall av de boene som skiftes privat, som er i underbalanse, og i de fleste tilfeller har nok arvingene tilstrekkelig oversikt over arvelaterens økonomiske stilling. I tillegg arbeides det i DSOP-samarbeidet (Digital Samhandling Offentlig Privat) med en digital løsning med sikte på å lette og effektivisere arvingenes arbeid med å få oversikt over arvelaterens gjeldsforpliktelser og med gjennomføringen av skiftet. Departementet viser også til at en slik regel vil innebære en økt belastning for kreditorene, som må sørge for å melde sine krav i et langt større antall bo enn i dag, og som dermed også får en høyere risiko for at krav går tapt. Departementet ser dessuten noen praktiske utfordringer ved en regel om at tingretten skal utstede proklama i en fase der det ikke er noen som kan gjøres ansvarlig for å dekke kostnadene.»

Det ble uttalt at departementet likevel gjerne ville ha synspunkter fra høringsinstansene om spørsmålet.

5.4.3 Høringsinstansenes syn

Finans Norge uttaler at man i likhet med departementet ser flere betenkeligheter ved obligatorisk preklusivt proklama, men at dersom det er usikkerhet om boets gjeld, bør arvinger oppfordres til å utstede preklusivt proklama. Det uttales at obligatorisk preklusivt proklama vil kunne medføre en økt belastning for kreditorene og påføre et stort antall dødsbo unødvendige tilleggskostnader. Videre vises det til at det kun er et mindretall av boene som skiftes privat, som er i underbalanse, og at det i de fleste tilfeller er tilstrekkelig oversikt over arvelaterens økonomiske stilling.

Også *Oslo tingrett* er enig i betenkelighetene det ble gitt uttrykk for i høringsnotatet, og uttaler:

«Selv om preklusivt proklama blir utstedt like etter at dødsfallet finner sted, vil det for de fleste boer forsinke skifteoppgjøret. Mange arvinger har god oversikt over dødsboet og foretar valg av skifteform i løpet av få uker. Dette gjelder særlig der arvingene er avdødes ektefelle, samboer eller barn. Spesielt for gjenværende ektefelle /samboer er saksbehandlingstiden frem til utstedelse av skifteattest / uskifteattest ofte av vesentlig betydning og en

forlengelse av behandlingen grunnet preklusivt proklama vil være til stor ulempe.

Som påpekt i høringsbrevet, vil obligatorisk preklusivt proklama også medføre økt belastning for kreditorene som må sørge for å melde sitt krav i et langt større antall bo enn i dag.

Obligatorisk preklusivt proklama vil medføre økt kostnader både for arvingene og staten. I dag utgjør rettsgebyret for proklama i overkant av kr 2 600. Et slikt gebyr vil få de samme konsekvenser som gebyr for utstedelse av skifteattest/uskifteattest/fullmakt etter § 95. Det vises til høring i 2018 vedrørende innføring av gebyr på skifteattest, uskifteattest og fullmakt og de betenkeligheter som fremkommer. Det vil dessuten være boer hvor ingen får attest/fullmakt og i så fall må kostnaden i sin helhet tas av staten.

Oslo tingrett vil dessuten påpeke at rettsgebyret i dag ikke dekker kostnadene som påløper. I årene 2018 – 2020 var totale annonsekostnadene i Oslo kr 1 100 000, kr 1 500 000 og kr 1 200 000, mens gebyrinntektene de samme årene var henholdsvis kr 980 840, kr 602 140 og kr 683 170. Rettsgebyret dekker følgelig ikke annonsekostnadene fullt ut og heller ikke arbeidskostnadene ved retten. Om preklusivt proklama blir obligatorisk, vil statens tap øke betydelig eller gebyrene må økes til selvkost. I så fall vil arvingene bli påført ytterligere utgifter som i de aller fleste tilfeller vil oppleves som unødvendig.»

Oslo tingrett viser dessuten til at det i Oslo i årene 2016 til 2020 årlig ble utstedt ca. 120 proklama før skifteform var valgt. I svært få tilfeller medførte dette at ingen ville overta boet til privat skifte og det heller ikke var tilstrekkelige frie midler til å åpne offentlig skifte.

Heller ikke *Buskerud tingrett* går inn for en obligatorisk ordning og uttaler:

«Det er få proklama på landsbasis – ca 700 i året. Proklama er i dag gebyrbelagt. Skal proklama være gebyrbelagt, bør det være frivillig. Proklama i alle dødsfallssaker vil antagelig gi domstolene et betydelig merarbeid i sakene og dessuten forlenge saksbehandlingstiden i en stor del av dødsfallene i påvente av at proklamafristens utløp.»

Huseierne ser ikke behov for at det skal være obligatorisk med proklama, så lenge arvingene kan få innsynsrett i den avdødes økonomiske forhold og tilstrekkelig og god informasjon fra tingrettene.

Skatteetaten viser til uttalelsene i høringsnotatet om at en ordning med obligatorisk utstedelse av preklusivt proklama vil innebære en økt belastning for kreditorene samt påføre et stort antall dødsbo unødige tilleggskostnader. Skatteetaten uttaler at det er «uklart om det i denne vurderingen er tatt hensyn til at prosessen sannsynligvis vil være godt egnet for automatisering, og om dette kan redusere belastningen og kostnaden til et akseptabelt nivå».

5.4.4 Departementets vurdering

Departementet går ikke inn for en ordning med obligatorisk utstedelse av proklama før valget av

skifteform. Departementet viser til betenkelighetene det ble gitt uttrykk for i høringsnotatet, og innvendingene som det er gitt uttrykk for i høringen. Spørsmålet ble vurdert også i forbindelse med forberedelsen av den nye arveloven, og departementet kan ikke se at det er grunnlag for en annen vurdering av spørsmålet nå. Når det gjelder innspillet fra Skatteetaten om muligheten for automatisering, vil departementet bemerke at en slik regel ville få betydning også for mindre profesjonelle kreditorer som ikke kan forventes å ha systemer som sørger for automatiserte prosesser.

6 Unntak fra plikten til å overta ansvaret for arvelaterens forpliktelser ved privat skifte

6.1 Unntak for testamentsarving som bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi

Arveloven har flere unntaksregler for arvinger som etter testament bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi, se for eksempel §§ 120, 127 og 138. Disse unntaksreglene erstatter skillet mellom loddeier og legatar etter skifteloven 1930 og er begrunnet med at arvinger som etter testament bare skal motta en gjenstand eller et pengebeløp av mindre verdi, ikke har de samme interessene og derfor heller ikke bør ha de samme rettighetene og forpliktelsene i skifteoppjøret som for eksempel slektsarvingene, se Prop. 107 L (2017–2018) side 38.

I *høringsnotatet* ble det reist spørsmål om også arveloven § 116 første ledd første punktum om overtakelse av ansvaret for arvelaterens forpliktelser bør ha et unntak for testamentsarvinger som bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi. Det ble uttalt følgende om dette spørsmålet:

«Slike arvinger vil ha en særlig risiko for å påta seg ansvar for større forpliktelser enn det vedkommende ligger an til å motta som arv. Muligheten til å påta seg et ubegrenset ansvar for den avdødes forpliktelser mot en forventning om en beskjedne arv, kan med andre ord innebære en felle for disse arvingene.

Det kan på den annen side argumenteres for at det bør være opp til testamentsarvingen selv å bestemme om han eller hun vil påta seg gjeldsansvaret slik at boet kan skiftes privat. Arvingen kan ha gode og fornuftige grunner for å påta seg dette ansvaret selv om vedkommendes arv ikke utgjør så store verdier. Det kan for eksempel dreie seg om et familiemedlem som ønsker å bidra til at boet kan skiftes privat når det ikke er aktuelt for øvrige arvinger å påta seg ansvaret for gjelden i boet. Departementet utelukker heller ikke at det i noen bo kan ligge slik an at alle arvingene er testamentsarvinger 'som bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi'. (I Prop.

107 L (2017–2018) side 320 er det lagt til grunn at testamentsarv som utgjør mindre enn 1 G, normalt bør anses for å være av mindre verdi.)»

Det ble ellers vist til at regelen om hvem som kan påta seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser, har en sammenheng med reglene om skifteattest. Om dette ble det uttalt:

«Det følger av § 118 annet ledd første punktum at skifteattest utstedes til den eller de av arvingene som har påtatt seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser etter § 116 første ledd. Har man først påtatt seg et ubegrenset ansvar for arvelaterens forpliktelser, synes det naturlig at man får en slik rolle i skifteoppjøret som skifteattesten innebærer. Men når det etter § 116 første ledd åpnes for at testamentsarvinger som skal arve mer beskjedne verdier, påtar seg gjeldsansvar, betyr det at også arvinger som kanskje har et mer perifert forhold til arvelateren, kan få utstedt skifteattest og dermed en rolle i gjennomføringen av skiftet. Hvor heldig eller uheldig dette er, vil bero på relasjonen mellom testamentsarvingen og de øvrige arvingene og bakgrunnen for at vedkommende har ønsket å involvere seg i arveoppjøret.»

Departementet foreslo som et nytt fjerde ledd i arveloven § 116 en regel om at arvinger som etter testament bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi, ikke kan påta seg gjeldsansvar etter § 116 første ledd. Det ble samtidig vist til at siden disse arvingene skal regnes som arvinger i relasjon til noen av bestemmelsene i § 116, men ikke til andre, ville reguleringen bli noe komplisert. Departementet ga ut fra dette uttrykk for noe tvil om det bør gis en slik unntaksregel, og ba om høringsinstansenes syn på forslaget.

I *høringen* gir *Oslo tingrett*, *Advokatforeningen* og *Huseierne* støtte til forslaget. *Oslo tingrett* uttaler:

«Oslo tingrett støtter forslaget. Som nevnt i høringsnotatet kan det å påta seg et ubegrenset

ansvar for den avdødes forpliktelser være en felle for disse arvingene. Oslo tingrett viser til at denne gruppen ikke kan få formuesfullmakt, jf. unntaket i arveloven § 92. De har derfor mindre mulighet til å få økonomisk oversikt over boet enn øvrige arvinger. De har også noe mindre innflytelse over bobehandlingen. De kan ikke kreve eiendeler solgt, jf. § 104 annet ledd og omfattes ikke av kravet til enighet om beslutninger runder bobehandling etter § 120.

Om de velger ikke å påta seg gjeldsansvaret, er det til ulempe for de øvrige arvingene da resultatet blir at skifteattest først kan utstedes når 60 dagers fristen er utløpt. Alternativt kan arvinger i denne gruppen skriftlig samtykke til at skifteattest utstedes før 60 dagers fristen er utløpt. Dette reiser imidlertid en del praktiske problemer. I en del tilfeller er testamentssarvingen en mindre forening. Det er da uklart hvem som kan gi slikt samtykke på vegne av foreningen. Andre ganger er dette mindreårige som skal arve et minne, typisk klokke eller bunad. Ofte er en av foreldrene også arving, slik at det eventuelt må oppnevnes midlertidig verge. I andre tilfeller tar det tid å identifisere hvem arvingen er (tidligere nabo eller venn med et vanlig navn). Dette skaper derfor praktiske problemer for fremdriften i skifteoppgjøret og forlenger saksbehandlingen til ulempe for arvingene

I høringsnotatet vises det til at i noen bo kan alle arvingene være testamentsarvinger 'som bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi'. Erfaringene fra tidligere lov viser at dette kan løses konkret i den enkelte sak. Situasjonen vil dessuten oppstå i langt færre saker enn tidligere grunnet den lave beløpsgrensen.»

Buskerud tingrett uttaler at «arvinger som bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi må ivaretas bedre ved for eksempel eget orienteringsbrev om gjeldsansvar, konsekvensene og at de kan velge å ikke undertegne på gjeldsansvaret».

Departementet har i lys av høringen kommet til at forslaget i høringsnotatet bør følges opp. Det foreslås etter dette et nytt fjerde ledd i § 116 som slår fast at en arving som etter testament bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi, ikke kan påta seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser. Departementet viser til begrunnelsen i høringsnotatet om at muligheten til å påta seg ansvaret for forpliktelsene i boet kan fremstå som en felle for disse arvingene. Det vises

også til høringsuttalelsen fra Oslo tingrett. Etter departementets vurdering vil en slik bestemmelse gi god sammenheng med andre regler i arveloven som gjør unntak for testamentsarvinger som bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi.

6.2 Unntak for arving med oppnevnt verge eller fremtidsfullmektig

6.2.1 Gjeldende rett

Arveloven § 116 tredje ledd gjør unntak fra hovedregelen i første ledd om at minst én av arvingene må påta seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser hvis boet skal skiftes privat. Det følger av denne bestemmelsen at dersom ingen av arvingene er myndige, kan boet skiftes privat uten at noen påtar seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser. Arvingene er da ansvarlige for arvelaterens forpliktelser bare inntil verdien av sin arv. Dette ansvaret vil følge direkte av loven, slik at det ikke er nødvendig at arvingene uttrykkelig erklærer at de påtar seg det begrensede gjeldsansvaret, se Prop. 107 L (2017–2018) side 331. Begrunnelsen for bestemmelsen er at uten et slikt unntak ville boet i disse tilfellene ikke kunne skiftes privat siden det ikke er noen av arvingene som kan påta seg gjeldsansvaret, se side 331 i proposisjonen.

6.2.2 Forslaget i høringsnotatet

I høringsnotatet ble det foreslått en utvidelse av unntaksregelen i § 116 tredje ledd slik at den også omfatter arving med oppnevnt verge, for eksempel i et tilfelle der den gjenlevende ektefellen har verge og er eneste arving. Det ble pekt på at hvis arvingen rent faktisk ikke er i stand til å påta seg gjeldsansvaret etter § 116 første ledd (og kanskje heller ikke bør det), kan konsekvensen være at det må åpnes offentlig skifte selv om forholdene ellers ligger godt til rette for et privat skifte. Videre ble det gitt uttrykk for følgende:

«Privat skifte med bistand fra verge antas å være særlig egnet for oversiktlige og antatt solvente bo der det er et lavt konfliktnivå. Det må kunne antas at bruk av en egnet verge i de fleste tilfeller vil sikre at boet gjøres opp på en redelig og kostnadseffektiv måte i tråd med arvingens ønsker og vilje. Å åpne offentlig skifte kan i disse tilfellene fremstå som unødvendig ressurskrevende både for det offentlige og for arvingene.»

Lovforslaget gikk ut på at det i § 116 tredje ledd gis en ny bestemmelse om at unntaksregelen i første og annet punktum gjelder tilsvarende dersom det bare er én arving og denne arvingen har oppnevnt verge med et mandat som omfatter slike disposisjoner som inngår i gjennomføringen av et privat skifte. Forslaget var begrenset til tilfeller der det bare er én arving. Det ble vist til at dersom det er flere arvinger, bør hovedregelen om full gjeldsovertakelse i første ledd gjelde på vanlig måte. Noe annet kunne innebære en uthuling av dette prinsippet.

Videre ble det foreslått et unntak også for ene- arvinger som har opprettet fremtidsfullmakt, forutsatt at fremtidsfullmakten er i kraft på tidspunktet for arvelaterens død. Er den ikke det, slår ikke begrunnelsen for unntaksregelen til. Også for fremtidsfullmakter var det etter forslaget et vilkår at fullmakten omfatter slike disposisjoner som hører til et privat skifte. Det ble vist til at dersom fullmakten ikke omfatter slike disposisjoner, noe som vil bero på en tolkning av fullmakten, vil fullmektigen heller ikke kunne ha noen avgjørende rolle i gjennomføringen av det private skiftet.

Det ble ellers uttalt følgende om muligheten til å utvide vergens mandat etter dødsfallet og til å oppnevne verge etter dødsfallet for å gjøre det mulig med privat skifte:

«I motsetning til det som vil være tilfellet for en fremtidsfullmakt som er trådt i kraft, vil det for vergetilfellene være mulig å utvide vergens mandat etter dødsfallet dersom mandatet i utgangspunktet ikke er tilstrekkelig til at vergen kan gjennomføre skiftet. Departementet antar at det kan være praktisk med en slik mulighet for at vergemålsmyndigheten utvider mandatet etter dødsfallet med det formålet at man kan unngå offentlig skifte, dersom vilkårene etter vergemålsloven ellers er til stede. Ut fra samme begrunnelse er det i lovforslaget heller ikke inntatt noe krav om at det må være oppnevnt verge på tidspunktet for dødsfallet. Det vil dermed være mulig å oppnevne en verge for arvingen etter arvelaterens død med sikte på at skiftet skal kunne gjennomføres privat. En innvending som kan reises mot en slik mulighet til å oppnevne verge eller utvide vergens mandat etter dødsfallet, er at det vil ligge utenfor begrunnelsen for bestemmelsen dersom dette gjøres i den hensikt å oppnå en begrensnings av gjeldsansvaret for et bo i underbalanse. Dette kan muligens sette Vergemålsmyndigheten i en noe vanskelig posisjon når den skal vurdere om det skal oppnevnes

verge eller mandatet skal endres. Departementet tar gjerne imot synspunkter fra høringsinstansene om denne problemstillingen.»

6.2.3 Høringsinstansenes syn

Forslaget støttes av *Buskerud tingrett*, *Statens sivilrettsforvaltning*, *Advokatforeningen* og *Huseierne*. *Advokatforeningen* viser til at åpning av offentlig skifte i disse tilfellene «vil fremstå unødvendig tungvint og ressurskrevende, idet vergen i de fleste tilfeller vil kunne bidra til et effektivt og fornuftig oppgjør i tråd med arvingens ønsker». *Huseierne* viser til at antallet fremtidsfullmakter antakelig vil øke i årene fremover, og uttaler at man «[a]v den grunn anser det svært viktig å likestille arvinger med offentlig oppnevnt verge og arvinger med fremtidsfullmakt».

Statens sivilrettsforvaltning viser til at en person med verge som ikke er fratatt rettslig handleevne, selv kan foreta rettslige handlinger, herunder påta seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser, uten at vergen eller statsforvalteren kan forhindre dette. Statens sivilrettsforvaltning uttaler i den forbindelse at «[v]ed å begrense arvingens ansvar for avdødes forpliktelser til verdien av boet, i de tilfeller en person på grunn av sin tilstand har fått oppnevnt verge eller en fremtidsfullmakt har trådt i kraft, vil en kunne forhindre at personer som ellers ikke er i stand til å ivareta sine interesser fullt ut pådrar seg forpliktelser som det er en fare for at vedkommende ikke er i stand til å forstå omfanget av». Videre vises det til at vergen etter vergemålsloven § 40 kan stifte gjeld på vegne av arvingen med statsforvalterens samtykke, og det gis uttrykk for følgende:

«Hvor det er vergen som ivaretar arvingens interesser i forbindelse med skiftet, herunder beslutter om arvingen skal påta seg avdødes forpliktelser, vil arvingen i stor grad være betryggende ivaretatt av vergen og statsforvalteren. Det forutsettes at vergen gjør de skritt som er nødvendig for å undersøke avdødes forpliktelser, f. eks ved å utstede proklama.

Likevel er det å påta seg ansvaret for avdødes forpliktelser på vegne av en vergehaver et stort ansvar for vergen. Det antas derfor at vergen, i større utstrekning enn nødvendig, vil foretrekke offentlig skifte dersom avdødes forpliktelser fremstår som uoversiktlige for vergen. Vergen vil heller ikke forutsettes å ha like stor oversikt over avdødes økonomiske forhold som arvingene selv har. En innføring av begrensnings av ansvaret vil derfor medføre at

vergen i større grad kan bistå arvingen ved et privat skifte i tråd med hva som av høringsnotatet fremstår som formålet med forslaget.»

Når det gjelder de mulige utfordringene for statsforvalteren i vurderingen av om det skal oppnevnes verge eller om vergens mandat skal utvides etter arvelaterens død, uttaler Statens sivilrettsforvaltning:

«Ved vurderingen av om det skal oppnevnes verge, med mandat til å forestå et skifteoppgjør, kan det være nærliggende for statsforvalteren å se hen til muligheten for ansvarsfritak slik departementet viser til. En slik løsning vil være i arvingens interesse. Vi antar likevel at faren for at det opprettes vergemål ut fra en slik motivasjon er liten. Det vises til at dersom den kognitive tilstanden til en arving er svekket vil det uansett være sannsynlig at arvingen har behov for bistand i forbindelse med et arveoppgjør, uavhengig av fritaket for å påta seg avdødes forpliktelser. Det foreligger i begrenset grad andre ordninger som kan dekke behovet for bistand i slike situasjoner. Vi antar derfor at vergemålsmyndigheten sjelden vil komme i en situasjon hvor det er aktuelt å opprette vergemål eller utvide mandatet utelukkende for å begrense arvingens ansvar for avdødes forpliktelser.»

Statsforvalteren i Oslo og Viken og Statsforvalteren i Rogaland støtter ikke forslaget. Disse høringsinstansene mener at det ikke er behov for et slikt unntak fra den alminnelige regelen om gjeldsansvaret, og viser til at vergen etter vergemålsloven § 40 første ledd vil kunne forplikte arvingen etter arveloven § 116 første ledd forutsatt at statsforvalteren gir samtykke. Videre viser disse høringsinstansene til at også arvingen selv vil kunne påta seg ansvaret hvis vedkommende ikke er fratatt rettslig handleevne. Ut fra dette vil boet også etter gjeldende lov kunne skiftes privat. De to høringsinstansene viser dessuten til at det kan forekomme at det ikke bare er én arving, men flere arvinger som alle har verge, og at hensynene bak regelen vil gjøre seg gjeldende også i slike tilfeller.

Statsforvalteren i Rogaland uttaler ellers:

«Når det kun er arvinger under 18 år (eller der arvingen er fratatt rettslig handleevne) kan boet skiftes privat uten at noen påtar seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser.

Ovennevnte viser hovedforskjellen som i dag er mellom mindreårige med foreldre-

verger etter vergemålsloven (vgml) § 16 og myndige vergehavere med oppnevnt verge etter vgml § 20, hva gjelder å påta seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser.

Vi mener at denne forskjellen har gode grunner for seg. En oppnevnt verge har fått informasjon og opplæring, samt et mandat til å ivareta vergehavers interesser. En oppnevnt verge skal være egnet for vervet og ha fremlagt politiattest jf. vgml § 28. Vergemålslovens system er også slik at det er krav om Statsforvalteren samtykke dersom vergen skal gjennomføre større disposisjoner, som for eksempel gjeldsstiftelse jf. vgml § 40.

Vi er av den oppfatning at en oppnevnt verge er bedre rustet enn en alminnelig foreldreverge når det gjelder vurderingen av hvorvidt et dødsbo skal overtas til privat skifte på vegne av vergehaver. Rettssikkerheten er ytterligere ivaretatt ved at en oppnevnt verge i alle tilfeller må ha Statsforvalteren samtykke til disposisjonen. Ved vår behandling vil vi normalt be vergen om å utstede preklusivt proklama og innhente formuesfullmakt for å sikre at vergehaver ikke overtar et bo der gjelden er større enn formuen. I tilfeller der det er usikkerhet omkring gjeldssituasjon har Statsforvalteren mulighet til å begjære åpning av offentlig skifte på vegne av arvingen som er under vergemål. Dette er også praktisk i de tilfeller hvor det i etterkant av et oppgjør viser seg at vergehaver ikke har fått sin rettmessige del av arven. Det vises til arvelovens § 127 bokstav d.

[...]

Det vil ikke være en direkte ulempe for vergehaver å ikke måtte påta seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser, men vi kan ikke se at det er behov for tillegget ettersom rettssikkerheten til vergehaver er forsvarlig ivaretatt ved dagens vergemålsordning.

Det kan argumenteres med at et begrenset gjeldsansvar på generelt grunnlag vil være en fordel både for vergehavere og fremtidsfullmaktsgivere. En utilsiktet konsekvens av dette begrensede ansvaret kan likevel være at legitimiteten til ordningene, vergemål og fremtidsfullmakt, da også reduseres.»

Når det gjelder fremtidsfullmakter, uttaler Statsforvalteren i Rogaland følgende:

«Vi forstår videre forslaget dit hen at unntaket også skal gjelde for enearvinger som har opprettet fremtidsfullmakt der fremtidsfullmakten er trådt i kraft på tidspunktet for arvelaterens

død. Gitt at forholdet er regulert i fremtidsfullmakten mener vi det bør legges til grunn at fullmaktsgiver har tillit til at fullmektigen evner å ivareta vedkommende sine interesser og at avgjørelsen er gjennomtenkt gitt de formkrav som gjelder for fremtidsfullmakter. Det fremstår derfor uklart for oss hvorfor fullmaktsgiver i så fall skal ha behov for et ekstra vern ved å ikke måtte påta seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser.

[...]

Det vil kunne oppstå tilfeller der det ut fra fremtidsfullmaktens ordlyd er uklart om fullmaktsgiver har ment at fullmektigen skal ha denne kompetansen. Alternativet vil da være å opprette vergemål for fullmaktsgiver begrenset til det konkrete forholdet jf. vgml § 91.»

Statsforvalteren i Oslo og Viken uttaler seg i samme retning.

Oslo tingrett tar ikke uttrykkelig stilling til forslaget. I høringsuttalelsen vises det til at dette er en praktisk problemstilling hvor det er hensyn som taler både for og mot en lovendring. Videre uttaler Oslo tingrett:

«I mange tilfeller er den vergetrengende ikke fratatt den rettslige handleevne. Vedkommende er likevel ikke alltid i stand til å forstå hva det innebærer å undertegne på gjeldsansvaret. Som nevnt i høringsnotatet kan dette gjerne være gjenlevende ektefelle som er enearving eller ønsker å sitte i uskifte. Offentlig skifte fremstår i disse sakene som unødvendig og fordyrende samtidig som det er lite heldig at den vergetrengende oppfordres til å undertegne på erklæring om privat skifte uten å forstå rekkevidden av dette. På den annen side vil den foreslåtte lovendringen bryte med prinsippet om full gjeldsovertakelse. Dette vil være særlig fremtredende i de tilfeller den vergetrengende forstår hva et gjeldsansvar innebærer. Situasjonen kan etter vårt syn ikke sammenlignes med boer der det kun er mindreårige arvinger. Hensynene bak denne bestemmelsen er noe annerledes enn hva som er tilfellet for myndige med verge.»

Oslo tingrett gir ellers uttrykk for at dersom forslaget følges opp, bør det begrenses til tilfeller der det bare er én arving, vergens mandat bør kunne utvides etter dødsfallet, og det bør kunne oppnevnes verge etter at dødsfallet fant sted. Oslo tingrett er også enig i at et eventuelt unntak bør omfatte arving som har opprettet fremtidsfullmakt som er i kraft på dødsfallstidspunktet.

Heller ikke *Ringerike, Asker og Bærum tingrett* tar direkte stilling til forslaget, men sier seg enig i betenkelighetene det er gitt uttrykk for i høringsnotatet når det gjelder muligheten for at det oppnevnes verge med den begrunnelse at arvingens gjeldsansvar skal begrenses. Tingretten peker på at det er viktig med klare, forutsigbare og sammenhengende regler. Tingretten viser også til at fremtidsfullmakter erfaringsmessig ofte ikke er klare og tydelige når det gjelder bistand under skiftebehandling og opptak av gjeld, og at det er uheldig om rettens tolkning av fullmakten skal få store økonomiske konsekvenser. Det gis uttrykk for at det bør vurderes om det også ved fremtidsfullmakter som ikke dekker skiftebehandlingen, kan oppnevnes verge med den konsekvensen at arvingen fritas for gjeld.

6.2.4 Departementets vurdering

Formålet med forslaget i høringsnotatet var å legge til rette for at det kan gjennomføres privat skifte i bo der det bare er én arving, denne arvingen har oppnevnt verge eller opprettet fremtidsfullmakt, og arvingen rent faktisk ikke er i stand til å påta seg gjeldsansvaret etter arveloven § 116 første ledd. Som det er pekt på i høringen, er det imidlertid mulig å skifte privat i slike bo også etter gjeldende lov. Vergen vil kunne disponere på vegne av arvingen i relasjon til § 116 første ledd hvis dette er omfattet av vergens mandat og statsforvalteren gir samtykke til gjeldsstiftelse etter vergemålsloven § 40. Er vergens mandat ikke tilstrekkelig, kan statsforvalteren beslutte å utvide mandatet. Tilsvarende vil statsforvalteren etter vergemålsloven § 91 kunne oppnevne verge for arvingen hvis arvingen har opprettet fremtidsfullmakt, men fullmakten ikke omfatter disposisjoner som er nødvendige i forbindelse med et privat skifte. Vergemålsloven sikrer etter dette at spørsmålet om gjeldsansvaret behandles på en forsvarlig måte, og det må kunne forutsettes at statsforvalteren ikke vil gi samtykke til at arvingen pådras ansvaret for gjelden i boet hvis det er en fare for at boet er i underbalanse.

Forslaget i høringsnotatet innebærer likevel at det i disse boene vil være en lavere terskel for å velge privat skifte enn etter gjeldende lov siden boet etter forslaget vil kunne skiftes privat uten at arvingen påtar seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser, og arvingen vil være ansvarlig for forpliktelsene bare inntil verdien av sin arv, jf. arveloven § 116 tredje ledd. Forslaget innebærer dermed en beskyttelse mot fullt gjeldsansvar i bo der det bare er én arving og denne arvingen har opp-

nevnt verge eller har opprettet fremtidsfullmakt som er i kraft på dødsfallstidspunktet. En beskyttelse mot fullt gjeldsansvar uten at dette har betydning for adgangen til å skifte privat, vil imidlertid kunne være ønskelig for enhver arving i alle slags bo, og avgrensningen av bestemmelsen til kun å omfatte bo med enearvinger med verge eller fremtidsfullmektig, kan da fremstå som tilfeldig. En utvidelse av bestemmelsen slik at den omfatter også andre typer bo, er på den annen side lite aktuelt siden dette vil støte an mot prinsippet om full gjeldsovertakelse ved privat skifte, jf. punkt 3.

Departementet ser også noen prinsipielle betenkeligheter med en ordning som innebærer at arvingens ansvar for arvelaterens forpliktelser beror på om det er oppnevnt verge eller opprettet fremtidsfullmakt, og hva vergens mandat eller

fremtidsfullmakten går ut på. Det vises også her til at bestemmelsen vil ha konsekvenser for gjeldsansvaret som kan fremstå som nokså tilfeldige. Departementet viser videre til at det både når det gjelder vergens mandat, og for fremtidsfullmakter, kan være høyst uklart om disposisjoner i forbindelse med privat skifte er omfattet, jf. i den forbindelse høringsuttalelsen fra Ringerike, Asker og Bærum tingrett. Som påpekt av denne høringsinstansen, kan det være problematisk at rettens tolkning av mandatet eller fremtidsfullmakten skal ha så store økonomiske konsekvenser som forslaget i høringsnotatet innebærer.

Departementet har etter en samlet vurdering kommet til at forslaget i høringsnotatet ikke bør følges opp.

7 Lemping av arvingens ansvar for arvelaterens forpliktelser

7.1 Gjeldende rett

Arveloven har flere regler som har som siktemål å gi arvingene et godt beslutningsgrunnlag før de bestemmer seg for om de vil overta boet til privat skifte. I noen tilfeller vil det likevel kunne være slik at en arving påtar seg et gjeldsansvar som er mer omfattende enn det vedkommende hadde forventet, og som overstiger verdiene i boet. Dette er en følge av lovens system, og man kan neppe se for seg en generell angrerett for arvinger som har påtatt seg gjeldsansvar i forbindelse med privat skifte, se i den sammenheng også punkt 3. Overtakelse av arvelaterens forpliktelser er en forutsetning for også å kunne få overta arvelaterens eiendeler. Den klare hovedregelen må derfor være at man er bundet av en erklæring om gjeldsovertakelse. Sammenhengen mellom gjeldsovertakelsen og overtakelsen av arvelaterens eiendeler er nærmere omtalt i Prop. 107 L (2017–2018) side 200–201.

7.2 Forslaget i høringsnotatet

I høringsnotatet ble det vist til at dersom arvingen ikke har gjort nærmere undersøkelser for å skaffe seg oversikt over gjelden og eiendelene i boet, og det heller ikke er utstedt proklama, må utgangspunktet være at vedkommende selv må ta konsekvensene av dette valget. Det ble likevel reist spørsmål om det for ekstraordinære tilfeller bør kunne åpnes for en lemping av gjeldsansvaret overfor enkelte kreditorer. Departementet uttalte:

«Viser det seg at arvelateren mot all formodning etterlater seg svært omfattende gjeldsforpliktelser, og eiendelene i boet ikke er i nærheten av å kunne dekke disse forpliktelsene, kan dette ramme arvingen som har påtatt seg ansvaret, meget hardt. Selv om arvingen muligens kan klandres for ikke å ha skaffet seg tilstrekkelig oversikt over gjelden i boet før vedkommende påtok seg ansvaret for den, kan det fremstå som nokså urimelig at han eller hun må dekke forpliktelser som er langt høyere enn

det som mottas i arv. Når det gjelder kreditor, kan det anføres at en lemping av ansvaret kanskje ikke gir et så galt resultat når man tar i betraktning at kreditoren heller ikke kunne ha regnet med å få dekket kravet fullt ut hvis arvelateren fortsatt hadde vært i live. For kreditor kan dødsfallet og det forholdet at det er en annen debitor kravet kan rettes mot, derfor hevdes å gi en tilfeldig fordel.»

Som nytt sjettede ledd i arveloven § 116 la departementet frem et forslag til en regel som gir mulighet til å lempe gjeldsansvaret. Bestemmelsen var utformet etter mønster av lempingsregelen i skadeserstatningsloven § 5-2. Det ble lagt til grunn at dersom det skal gis en slik regel, skal den være en sikkerhetsventil for de helt ekstraordinære tilfellene der arvingen som har påtatt seg ansvaret, kommer særlig uheldig ut. Bestemmelsen tok etter dette først og fremst sikte på tilfeller der det etter dødsfallet dukker opp et krav som langt overstiger det arvingen hadde grunn til å forvente, og som ikke står i forhold til de verdiene som er overtatt som arv. Hvis dette kravet innebærer en urimelig belastning for arvingen ut fra hans eller hennes økonomiske bæreevne, ville kravet kunne lempes i medhold av den foreslåtte bestemmelsen.

Forslaget ble ellers beskrevet slik:

«Lovforslaget forutsetter at arvingen må reise søksmål etter tvistelovens alminnelige regler med påstand om at kravet skal lempes. Dette vil med andre ord være en tvist mellom kreditoren og arvingen som ikke har noe å gjøre med skifteoppgjøret for øvrig. Det foreslås at søksmålet må reises innen ett år etter at arvingen ble kjent med kravet.

Lempingen kan skje overfor enkeltstående kreditorer med svært høye krav. Bestemmelsen er ikke ment å legge opp til en form for generaloppgjør med sikte på å finne frem til hva som samlet sett ville ha gitt kreditorene en riktig dividende. I sin vurdering må retten likevel kunne ta hensyn til om det er andre kreditorer med tilsvarende krav som på sin side har fått full dekning.

Hvor mye kravet skal lempes, vil bero på en konkret rimelighetsvurdering. I lovforslaget er det inntatt en begrensning som innebærer at kreditoren ikke kan få dårligere dekning enn det vedkommende ville kunne ha regnet med å få hvis arvelateren fortsatt hadde vært i live. Det innebærer at arvingen i hvert fall vil måtte sitte igjen med et ansvar for de samlede forpliktelsene som overstiger verdiene i boet. En så betydelig reduksjon av kravet trenger imidlertid ikke å være utfallet av rimelighetsvurderingen. Tvert imot bør utfallet antakelig heller være at den gjenstående delen av kreditors opprinnelige krav ligger godt over dette minimumet.

Bestemmelsen vil kunne anvendes også der det er flere arvinger som har påtatt seg gjeldsansvar, men vilkårene for lemping må da vurderes i relasjon til hver enkelt av dem. Bestemmelsen er heller ikke til hinder for at lempingskrav gjøres gjeldende overfor flere kreditorer, men som nevnt tar den primært sikte på enkeltkreditorer med ekstraordinært høye krav.»

Departementet viste dessuten til at en innvending mot en slik lempingsregel vil være at den overlater en stor grad av skjønn til domstolene og innebærer krevende vurderinger.

I § 96 ble det foreslått en henvisning til den foreslåtte lempingsregelen slik at den ville gjelde tilsvarende for ektefeller eller samboere som har overtatt gjeldsansvar i forbindelse med uskifte.

7.3 Høringsinstansenes syn

Forslaget støttes av *Advokatforeningen* og *Hus-eierne*. Også *Ringerike, Asker og Bærum tingrett* sier seg med visse forbehold enig i at det kan være behov for en lempingsregel:

«Den foreslåtte regelen om lemping er skjønnsmessig og lite forutsigbar. I en slik sak vil arvingen måtte føre bevis for både egen økonomisk situasjon og sin kunnskap om avdødes økonomi, i tillegg til bevis for i hvilken grad kreditor ville fått dekning om avdøde var i live. En slik sak vil kunne innebære store saks-kostnader og en betydelig prosessrisiko for arvingene. Vi er likevel enige i at det kan være et behov for å kunne lempe på krav i tilfeller hvor det vil slå spesielt urimelig ut. Det bør i tilfelle vurderes om regelen skal formuleres som en sikkerhetsventil. Det bør også vurderes en

større grad av likebehandling av kreditorene. Det kan få uheldige og tilfeldige konsekvenser for enkeltkreditorer, hvis retten kan beslutte lemping av ett enkelt krav, for eksempel det største, uten at de øvrige kreditorene blir berørt. Hvis lemping skjer ut fra arvingens økonomiske situasjon, bør retten kunne vurdere en forholdsmessig reduksjon av alle kravene og fastsette en dividende. Det bør også vurderes en presisering i loven om at saken skal reises som en ordinær sivil sak etter reglene i tvisteloven og rettes mot den aktuelle kreditoren.»

Pensjonistforbundet uttaler seg i samme retning. Pensjonistforbundet gir uttrykk for at det i ytterst få og svært velbegrunnede tilfeller kan være behov for en sikkerhetsventil, men det presiseres samtidig at dette i så fall må være en unntaksordning, og at kreditorer må likebehandles.

Oslo tingrett «er usikker på om det er behov for en slik bestemmelse og er redd for at den kan være prosesskapende». Det uttales at det bør fremgå av lovteksten at saken skal reises som søksmål mot kreditor etter tvistelovens regler, og at sakskostnadsansvaret fastsettes på ordinær måte.

Skatteetaten uttaler at «når målet er å verne arvingen mot ukloke avgjørelser og spare kostnader, så fremstår obligatorisk proklama som en totalt sett mindre ressurskrevende løsning enn lemping. Ved å sørge for at kreditorene gjør sine krav kjent på et tidlig tidspunkt oppnås et bedre beslutningsgrunnlag». Det gis i høringsuttalelsen samtidig uttrykk for at det «fortsatt [kan] være grunn for en sikkerhetsventil i form av lemping for arvinger der arvingen for eksempel ikke har tilstrekkelig forståelse av konsekvensene ved å overta forpliktelsene (sml. med frarådingsplikten)». Videre uttaler Skatteetaten:

«Vi er enig i at regelen må være klar og tydelig med hensyn til at lemping skal være en unntaksordning for de ekstraordinære tilfellene.

Forslaget om lemping virker godt med hensyn til å begrense uheldige virkninger, men fra vårt perspektiv vil den mest hensiktsmessige måten å ivaretar alle partenes interesser være å sikre arvingen et best mulig beslutningsgrunnlag slik at man minimerer behovet for lemping.»

Finans Norge gir uttrykk for en viss skepsis. Det vises til at lemping innebærer en risiko for kreditorsvik, og at det må være en høy terskel for even-

tuell lemping. Finans Norge uttaler at «[e]ventuell innføring av lemping av gjeldsansvar reiser særlige problemstillinger med hensyn til når lemping kan være aktuelt, herunder spørsmål om kunnskap, eventuelle krav til aktsomhet og terskelen for lemping». Videre uttaler Finans Norge om det foreslåtte kunnskapskravet:

«Det foreslås i § 116 nytt sjettede ledd en avgrensning av lempingsregelen gjennom et kunnskapskrav, ved at lemping ikke gjelder for 'krav arvingen hadde kunnskap om før han eller hun påtok seg ansvaret'. I spørsmål om lemping vil det være vanskelig å avgjøre hvorvidt arvingen faktisk hadde kunnskap om eventuelle krav. Finans Norge mener regelen bør inneholde en aktsomhetsnorm, slik at lemping ikke er aktuelt for krav arvingen 'hadde eller burde hatt kunnskap om før han eller hun påtok seg ansvaret'. Et aktsomhetskrav sammen med rådgivningsplikt vil kunne bidra til å sikre at arvingene avdekker eventuelle kreditorer før de tar på seg ansvaret for avdødes gjeld, vil kunne ha en preventiv effekt.»

I høringsuttalelsen gis det dessuten uttrykk for at det bør fremgå av ordlyden i bestemmelsen at lemping kun er aktuelt i ekstraordinære tilfeller, og det legges til grunn at innføring av digitalt skifte av dødsbo vil bidra til at lemping av gjeldsansvar vil bli mindre aktuelt.

Buskerud tingrett går imot forslaget:

«Buskerud tingrett behandler ca. 2500 dødsfall pr år og opplever ikke at det er en aktuell problemstilling at insolvente boer overtas til privat skifte eller uskifte.

Det er relativt få boer som avsluttes som 'flytende boer', dvs at arvingene ikke ønsker å påta seg ansvaret for avdødes forpliktelser, fordi det er mer gjeld enn formue. I disse tilfellene kan kreditorene begjære offentlig skifte eller benytte rettsmidler i tvangsfullbyrdelsesloven får å få dekket sitt krav helt eller delvis gjennom dividende. Den nye arveloven åpner også for at retten av eget tiltak har en viss mulighet til å åpne offentlig skifte for å sikre opprydning i den avdødes rettigheter og forpliktelser.

Buskerud tingrett støtter dermed ikke forslaget til endring i arveloven slik at det åpnes for at en arving i særlige tilfeller kan bli fri fra ansvaret for avdødes forpliktelser som arvingen har allerede påtatt seg.

Buskerud tingrett har derimot ingen motforestillinger mot at det iverksettes tiltak med

sikte på å gi arvingene et bedre beslutningsgrunnlag før de påtar seg gjeldsansvaret. For å avhjelpe uheldige utslag av regelen om full gjeldsovertagelse i forbindelse med privat skifte eller uskifte kan det gjøres endringer i teksten på overtakesskjema slik at arvinger må gjøre seg en mening om problemstillingen før de undertegner på gjeldsansvaret. Det kan også utarbeides et mer detaljert orienteringsbrev til arvingene hvor konsekvensene av å skrive under på gjeldsansvaret, der man ikke har gjort seg kjent med avdødes økonomiske stilling, er grundig omhandlet

Arvingene har muligheten for å få fullmakt vedrørende formues- og gjeldsforhold, begjære proklama og evt velge å ikke overta avdødes forpliktelser/gjeld. De har selv en undersøkelsesplikt og bør være bevisste på hva de skriver under på. Evt lemping kan åpne for forskjellsbehandling og/eller at noen spekulerer i muligheten.»

7.4 Departementets vurdering

Departementet foreslår å følge opp forslaget i høringsnotatet, se lovforslaget § 116 nytt femte ledd. Departementet vil understreke at den klare hovedregelen fortsatt må være at en arving som har påtatt seg ansvaret for gjelden i et privat skifte, er bundet av dette – også der boet er i underbalanse. Det vises i den sammenhengen til punkt 3. I sjeldne tilfeller vil det likevel kunne være behov for en regel som kommer arvingen til hjelp der gjeldsansvaret blir svært tyngende. Den foreslåtte lempingsregelen er etter dette ment som en snever unntaksregel for tilfeller der gjeldsansvaret vil ramme arvingen meget hardt. Som det fremgår av høringsnotatet, tar bestemmelsen sikte på en situasjon der gjeldsforpliktelsene som arvingen har påtatt seg ansvaret for, viser seg å være langt mer omfattende enn det arvingen hadde grunn til å forvente, og eiendelene i boet ikke er i nærheten av å kunne dekke disse forpliktelsene. For å understreke at det er en meget høy terskel for at arvingen skal kunne vinne frem med et krav om lemping etter bestemmelsen, foreslås det, i tråd med innspill i høringen, at det inntas en presisering om at ansvaret kan lempes bare «i ekstraordinære tilfeller».

I høringsnotatet ble det pekt på at selv om arvingen muligens kan klandres for ikke å ha skaffet seg tilstrekkelig oversikt over gjelden i boet før han eller hun påtok seg ansvaret for den, kan det fremstå som urimelig at arvingen må

dekke forpliktelser som er langt høyere enn det som mottas i arv. Når det gjelder kreditor, vil det være et relevant hensyn at kreditoren ikke kunne ha regnet med å få dekket kravet fullt ut hvis arvelateren fortsatt hadde vært i live. Kravet ville heller ikke ha blitt dekket fullt ut hvis det ikke hadde vært noen av arvingene som hadde påtatt seg ansvaret for gjelden, slik at det i stedet hadde blitt åpnet offentlig skifte (jf. arveloven §§ 175 flg.), eventuelt at man hadde fått å gjøre med et flytende dødsbo. Dødsfallet og det forholdet at arvingen har påtatt seg ansvaret for gjelden, vil dermed kunne sette kreditor i en klart gunstigere situasjon enn vedkommende hadde grunn til å regne med. Ut fra en samlet vurdering mener departementet etter dette at en lempingsregel som gir en viss mulighet til å komme arvingen til hjelp, kan bidra til en balansering av hensynene og interessene som gjør seg gjeldende.

Forslaget i høringsnotatet gjorde et unntak for krav som arvingen «hadde kunnskap om» før han eller hun påtok seg ansvaret for gjelden. I høringen har *Finans Norge* vist til at det vil være vanskelig å avgjøre om arvingen faktisk hadde kunnskap om kravet, og tar til orde for at regelen bør inneholde en aktsomhetsnorm slik at lemping ikke er aktuelt for krav arvingen «hadde eller burde hatt kunnskap om før han eller hun påtok seg ansvaret». Etter departementets syn vil et aktsomhetskrav ikke være godt i samsvar med intensjonen i forslaget siden arvingen lett vil kunne klandres for ikke å ha sørget for at det ble utstedt proklama og gjennom det ville ha vært kjent med kravet. Skal lempingsregelen ha noen betydning ut fra sitt formål, bør den dermed nettopp kunne anvendes også i tilfeller der det kan hevdes at arvingen burde ha handlet annerledes. Departementet er på den annen side enig med *Finans Norge* i at det kan være vanskelig å bevise faktisk kunnskap. Departementet foreslår derfor at det gjøres unntak for tilfeller der arvingen hadde eller «må ha hatt» kunnskap om kravet.

Med dette tas det sikte på en lemping av beviskravet for faktisk kunnskap, og ikke et krav til arvingens aktsomhet. En annen sak er at arvingens aktsomhet kan være et moment i den helhetsvurderingen retten skal foreta etter bestemmelsen.

Et krav om lemping skal etter forslaget kunne gjøres gjeldende overfor enkeltstående kreditorer med svært høye krav. Det vises videre til høringsnotatets uttalelser om at det ikke skal legges opp til noen form for generaloppgjør med sikte på å finne frem til hva som samlet sett ville ha gitt kreditorene en riktig dividende. I høringen har *Ringerike, Asker og Bærum tingrett* gitt uttrykk for at retten «bør kunne vurdere en forholdsmessig reduksjon av alle kravene og fastsette en dividende». Dette vil imidlertid ikke la seg forene med forutsetningen om at lempingskravet må gjøres gjeldende ved ordinært søksmål mot enkeltkreditorer, og at et slikt søksmål ikke har noe å gjøre med skifteoppjøret ellers, herunder forholdet til de øvrige kreditorene. Etter innspill i høringen er det i lovforslaget presisert at sak må reises etter tvistelovens alminnelige regler, og at det er vedkommende kreditor som vil være motpart i søksmålet. Ansvaret for sakskostnadene vil følge av tvistelovens alminnelige regler, jf. i den forbindelse høringsuttalelsen fra *Oslo tingrett*. Departementet antar at et potensielt ansvar for sakskostnadene kan virke som incentiv for partene til å finne minnelige løsninger.

For øvrig vises til uttalelsene i høringsnotatet om hvor mye kravet kan lempes, om tilfeller der det er flere arvinger som har påtatt seg gjeldsansvar, og om adgangen til å gjøre krav om lemping gjeldende for flere kreditorer, jf. punkt 7.2.

I likhet med forslaget i høringsnotatet foreslås det at lempingsregelen skal gjelde også for gjenværende ektefeller og samboere som er blitt ansvarlige for gjelden i forbindelse med uskifte. I departementets lovforslag følger dette av den foreslåtte henvisningen til § 116 femte ledd i nytt tredje punktum i §§ 20 og 35.

8 Representasjon ved fremtidsfullmektig under et offentlig skifte

Arveloven § 139 har regler om representasjon i forbindelse med offentlig skifte.

Det følger av bestemmelsens annet ledd første punktum at dersom en arving er fratatt rettslig handleevne, og fratakelsen omfatter slike disposisjoner som er nødvendige for å ivareta en arvinges rettigheter og plikter under et skifte, skal personen representeres av sin verge under det offentlige skiftet. Om arvingen ikke har verge, men som følge av sin «psykiske helsetilstand ikke er i stand til å ivareta sine egne interesser under skiftet», skal retten eller bostyreren sørge for at det oppnevnes verge, jf. § 139 annet ledd annet og tredje punktum. Bestemmelsene svarer til tvisteloven § 2-2 fjerde ledd og § 2-3 annet ledd. Det vil være opp til retten eller bostyreren å vurdere om personen er i en slik tilstand at det er behov for bistand fra en verge.

I tilfeller der det blir oppnevnt verge etter § 139 annet ledd tredje punktum, er ikke oppnevningen avhengig av personens samtykke. Oppnevningen kan ses som en form for pliktig støtte tiltak begrunnet i den særegne risikoen for rettighetstap som et arveoppgjør kan innebære. Vergen skal uansett opptre til støtte for personen i tråd med personens ønsker og vilje, jf. vergemålsloven §§ 31 og 33. Et vesentlig formål med vergeoppdraget vil være å sikre personens rettigheter i arveoppgjøret. Vergeoppdraget opphører når skiftet er avsluttet.

Det ble i *høringsnotatet* foreslått et unntak fra plikten til å oppnevne verge etter § 139 annet ledd tredje punktum i tilfeller der arvingen har en fremtidsfullmektig til å representere seg i forbindelse med skiftet. Det ble vist til at stadig flere i dag velger å opprette fremtidsfullmakt. Departementet uttalte at dersom en person som har utpekt en fremtidsfullmektig, kommer i en situasjon der vedkommende trenger bistand i forbindelse med et skifteoppgjør, vil det i utgangspunktet være naturlig at fullmektigen ivaretar personens interesser i forbindelse med skiftet. Videre ble det vist til at en slik regel også vil være i godt samsvar med ønsket om å søke å verne personers selvbestemmelsesrett i alle livsfaser.

Departementet la til grunn at unntaksregelen bare vil være aktuell der fullmakten dekker det å bistå i forbindelse med et arveoppgjør, og at en mulig løsning i motsatt fall kan være at fremtidsfullmektigen oppnevnes som verge for arvingen.

I *høringen* støttes forslaget av *Oslo tingrett, Ringerike, Asker og Bærum tingrett, Statens sivilrettsforvaltning, Statsforvalteren i Oslo og Viken, Statsforvalteren i Rogaland, Advokatforeningen og Huseierne*.

Statsforvalteren i Rogaland uttaler:

«Vi har ingen innvendinger til forslaget. Det vil etter vårt syn snarere være i strid med formålet med fremtidsfullmaksinstituttet dersom det oppnevnes verge i tilfeller hvor det allerede foreligger fremtidsfullmakt som dekker representasjon i forbindelse med skiftet. I slike tilfeller må man legge til grunn at fullmaktsgivers vilje nettopp har vært å ordne representasjon selv, ved å benytte seg av den private ordningen som fremtidsfullmakten utgjør.»

Ingen av høringsinstansene har gått imot forslaget.

Departementet foreslår at forslaget følges opp og viser til høringsnotatets begrunnelse. I § 139 annet ledd tredje punktum foreslås det etter dette en presisering om at det ikke skal oppnevnes verge dersom arvingen har en fremtidsfullmektig som kan ivareta arvingens interesser under skiftet. Departementet foreslår i tillegg en endring om at det er statsforvalteren som etter melding fra retten eller bostyreren skal oppnevne vergen. Dette forslaget følger opp at vergemålsloven § 25 første ledd nå er endret slik at det i tilfeller der retten treffer vedtak om fratakelse av rettslig handleevne, er statsforvalteren som skal oppnevne vergen, jf. endringslov 31. mars 2023 med bakgrunn i Prop. 141 L (2021–2022). Vergemålsloven § 25 første ledd annet punktum har frem til denne lovendringen gått ut på at retten selv kunne oppnevne vergen i disse tilfellene. Endringen er i Prop. 141 L (2021–2022) side 67 begrunnet med at statsforvalteren normalt vil ha best oversikt over tilgjengelige verger og normalt

vil ha best forutsetninger for å foreta oppnevningen og utforme vergens mandat. Det er også statsforvalteren som vil være ansvarlig for å føre tilsyn med vergen, og som har ansvaret for å vurdere om personen har ytterligere bistandsbehov. Disse hensynene gjør seg gjeldende også for vergeoppnevning etter arveloven § 139 annet ledd tredje

punktum, og departementet foreslår derfor at det er statsforvalteren som skal stå for oppnevningen av vergen når det er behov for å oppnevne verge etter § 139 annet ledd. Slik bestemmelsen er utformet i dag, tar den ikke klart stilling til om det er retten, bostyreren eller statsforvalteren som kan eller skal oppnevne vergen.

9 Økonomiske og administrative konsekvenser

De foreslåtte lovendringene antas samlet sett ikke å ha økonomiske eller administrative konsekvenser av betydning. Forslagene har til formål å redusere risikoen for private parter ved privat skifte og uskifte, samtidig som at kreditorene beholder et godt vern.

Forslagene innebærer enkelte mindre administrative lettelser for domstolene som følge av at ektefeller og samboere gis rett til innsyn i arvelaterens økonomiske forhold uten at det må utstedes formuesfullmakt (jf. punkt 5.2), og en begrensning i plikten til å sørge for vergeoppnevning der arvingen allerede har fremtidsfullmektig (punkt 8).

Den foreslåtte lempingsregelen, jf. punkt 7, kan innebære noen flere saker for domstolene. Departementet antar imidlertid at det vil dreie seg om et meget lite antall saker. Det vises til at det i de aller fleste bo er tilstrekkelige verdier til å dekke gjeldsforpliktelsene, og at det blant de få boene som er i underbalanse, bare unntaksvis vil være bo der vilkårene for å kreve lemping for en arving vil være til stede.

Samlet sett er det departementets vurdering at lovforslaget samlet sett ligger innenfor eksisterende ressursbruk.

10 Merknader til de enkelte bestemmelser

10.1 Merknader til endringene i arveloven

Til § 20

Forslaget innebærer at den foreslåtte lempingsregelen i § 116 femte ledd vil gjelde også for ektefelle som har blitt ansvarlig for arvelaterens forpliktelser i forbindelse med uskifte. Forslaget er nærmere behandlet i punkt 7.

Til § 35

Forslaget innebærer at den foreslåtte lempingsregelen i § 116 femte ledd vil gjelde også for samboer som har blitt ansvarlig for arvelaterens forpliktelser i forbindelse med uskifte. Forslaget er nærmere behandlet i punkt 7.

Til § 92

Det foreslås *et nytt annet ledd* som gir arvelaterens ektefelle eller en samboer som har, har hatt eller venter barn med arvelateren, rett til innsyn i arvelaterens formues- og gjeldsforhold. Innsynsretten har samme omfang som den innsynsretten en formuesfullmakt vil gi etter reglene i første ledd. Bestemmelsen er nærmere omtalt i punkt 5.2.

Opplysningsplikten som bestemmelsen innebærer for foretak og institusjoner der det kreves innsyn, vil slå gjennom overfor lovbestemt taushetsplikt.

Det foreslås også en ny forskriftshjemmel i *et nytt femte ledd*. Bestemmelsen åpner for at det i forskrift kan presiseres nærmere hvilke foretak og institusjoner innsynsretten gjelder overfor, og hvilke opplysninger det kan kreves innsyn i. Forskriftshjemmelen omfatter ikke bare innsynsretten etter annet ledd, men også innsynsretten som følger av fullmakt etter første, tredje og fjerde ledd.

Til § 116

Forslaget i *nytt fjerde ledd* er behandlet i punkt 6.1. Bestemmelsen innebærer at en arving som etter

testament bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi, ikke kan påta seg ansvar for arvelaterens forpliktelser etter § 116 første ledd første og annet punktum. Slike arvinger skal heller ikke regnes med etter tredje ledd første punktum. Det innebærer at unntaksbestemmelsen for tilfeller der arvelateren kun etterlater seg arvinger som ikke er myndige, får anvendelse selv om det i tillegg til slike arvinger skulle finnes testamentsarvinger som bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi.

Testamentsarvinger som bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi, vil på samme måte som andre arvinger være ansvarlige med et beløp inntil verdien av sin arv etter § 116 første ledd tredje punktum og tredje ledd annet punktum.

Lempingsregelen i *nytt femte ledd* er nærmere behandlet i punkt 7. Som det fremgår der, er bestemmelsen ment som en snever unntaksregel for ekstraordinære tilfeller.

Lemping kan kreves ved at arvingen som har påtatt seg ansvar for arvelaterens forpliktelser, reiser søksmål mot en enkeltstående kreditor, eventuelt flere enkeltstående kreditorer, med svært høye krav. Et vilkår for at lemping skal kunne finne sted, er at boet etter arvelateren er i ubalanse, jf. *første punktum*. Er eiendelene i boet tilstrekkelige til å dekke gjelden i boet, får bestemmelsen ikke anvendelse. Dette gjelder selv om forpliktelsene er betydelig mer omfattende enn det arvingen hadde grunn til å tro, og selv om for arvingen viktige eiendeler i boet må realiseres for å dekke forpliktelsene.

For at retten skal kunne lempe kravet, må kravet virke «urimelig tyngende» for arvingen. I denne vurderingen skal retten legge vekt på «kravets størrelse, arvingens økonomiske bæreevne og forholdene ellers». Retten må etter dette foreta en helhetsvurdering av hvilke følger det får for arvingen å måtte stå ansvarlig for hele kravet. En forutsetning for at kravet skal kunne lempes, må være at det dreier seg om et svært høyt krav både ut fra beløpet og ut fra hva arvingen hadde grunn til å forvente. Har kravet en mer ordinær størrelse, men de samlede forpliktelsene arvingen er

ansvarlig for, likevel er klart belastende for arvingen, er det ikke grunnlag for lemping etter bestemmelsen. Dette er presisert ved at det er ansvaret «for dette kravet» som skal virke urimelig tyngende for arvingen.

I vurderingen skal det også tas hensyn til arvingens økonomiske bæreevne. Har arvingen økonomi til å dekke kravet uten at dette får store følger for vedkommende, skal det ikke lempes selv om kravet er svært høyt. I vurderingen av om kravet er høyt nok til at det kan lempes, jf. foran, må det for øvrig til en viss grad kunne ses hen til arvingens økonomiske bæreevne. Dette følger også av at hva som fremstår som «urimelig tyngende for arvingen», vil bero på arvingens økonomiske situasjon for øvrig.

Hensynet til kreditor er ikke nevnt spesielt i bestemmelsen. Bestemmelsen er imidlertid en «kan-regel», og i vurderingen av om den skal benyttes, vil retten kunne ta hensyn til konsekvensene også for kreditor. Her vil det kunne være relevant om kreditor er en privatperson som det vil kunne få urimelige utslag for om kravet lempes, eller om kreditor for eksempel er et finansforetak.

Som det fremgår av punkt 7.4, innebærer alternativet «må ha hatt kunnskap om» i *annet punktum* at beviskravet for faktisk kunnskap er lempet, og passusen skal ikke forstås som et krav til arvingens aktsomhet.

Det følger av *tredje punktum* at lempingen ikke skal medføre at kreditor kommer dårligere ut enn om boet hadde vært skiftet offentlig. Dette innebærer at det gjenstående kravet ikke kan settes lavere enn den dividenden kreditor ville ha fått hvis det hadde vært gjennomført bobehandling etter reglene i arveloven §§ 175 flg. Som det fremgår av punkt 7.2, bør imidlertid utfallet av lempingen som regel være at den gjenstående delen av kreditors opprinnelige krav ligger godt over dette minstenivået. I lovforslaget i høringsnotatet var bestemmelsen formulert slik at kravet ikke skulle kunne reduseres til et beløp som er lavere enn det kreditoren kunne ha regnet med å få dekket «dersom arvelateren fortsatt hadde vært i live». Dette ville imidlertid ha vært et svært vanskelig vurderingstema, for eksempel der arvelateren var ung og kunne ha hatt et langt liv foran seg til å dekke forpliktelsen. I lovforslaget i proposisjonen er den nedre terskelen etter dette endret til det noe mindre vanskelige hypotetiske spørsmålet om dekningen hvis det i stedet hadde vært åpent offentlig skifte.

Fjerde punktum slår fast at lempingskravet må reises som et alminnelig søksmål mot vedkom-

mende kreditor etter tvistelovens regler. Kravet om lemping må med andre ord gjøres gjeldende uavhengig av bobehandlingen, og det vedkommer ikke de andre arvingene eller kreditorene.

Til § 118

Bestemmelsen i nytt syvende ledd er i samsvar med § 10 første ledd i forskrift 9. november 2020 nr. 2327 til arveloven. Departementet foreslår at bestemmelsen tas inn i loven, se punkt 5.2.

Til § 139

Det foreslås endringer i *annet ledd tredje punktum*. Forslagene er nærmere behandlet i punkt 8.

Det foreslås for det første en tilføyelse om at det ikke skal oppnevnes verge for en arving som ikke er i stand til å ivareta sine interesser under skiftet, hvis arvingen har en fremtidsfullmektig som kan ivareta disse interessene. Vilkåret om at fremtidsfullmektigen må kunne ivareta arvingens interesser under skiftet, innebærer at fremtidsfullmakten må omfatte denne typen disposisjoner. Videre kreves det at fremtidsfullmektigen ikke er inhabil, jf. vergemålsloven § 86.

Det foreslås også en tilføyelse om at det i tilfeller der det er behov for å oppnevne verge, er statsforvalteren som skal oppnevne vergen etter melding fra retten eller bostyreren. Slik bestemmelsen nå lyder, kan det være uklart om også retten kan stå for vergeoppnevningen.

Som det fremgår av punkt 8, vil ikke vergeoppnevning etter § 139 annet ledd tredje punktum være avhengig av personens samtykke. Oppnevningen må her ses som et pliktig støttetiltak begrunnet i den særegne risikoen for rettighetstap som et arveoppgjør kan innebære. Bestemmelsen innebærer dermed et særskilt unntak fra vergemålslovens alminnelige regler om at vergemål er et frivillig støttetiltak, se blant annet Prop. 141 L (2021–2022) punkt 3. Departementet antar at vergebistand i de typetilfellene som omfattes av arveloven § 139, som hovedregel vil være ønsket. Ettersom vergen i disse tilfellene bare oppnevnes for å bistå i forbindelse med skiftet, er det heller ikke tale om opprettelse av et alminnelig vergemål etter vergemålsloven, men et oppdrag som er klart avgrenset til skiftet. Der statsforvalteren oppnevner verge med hjemmel i arveloven § 139, vil saksbehandlingsreglene etter vergemålsloven og forvaltningsloven gjelde, men statsforvalteren må innrette saksbehandlingen ut fra den omstendigheten at det dreier seg om et mindre omfattende støttetiltak enn det som vil være tilfellet for

de fleste andre vergemål. Selv om det ikke gjelder krav om samtykke ved vergeoppnevning etter arveloven § 139, må det like fullt forutsettes at statsforvalteren forsøker å etablere en frivillig løsning, blant annet for å unngå konflikter under skiftebehandlingen. Det gjelder blant annet ved valg av verge, selv om departementet antar at habilitetsreglene som følger av vergemålsloven § 34, i skiftetilfellene noe oftere enn ellers vil føre til at det ikke kan oppnevnes en nærstående verge etter personens eget valg.

Vergens mandat ved vergeoppnevning etter § 139 annet ledd tredje punktum er som nevnt begrenset til å gjelde selve skifteoppgjøret og kan i tid ikke gjelde lenger enn frem til avslutningen av det offentlige skiftet. Dersom statsforvalteren i forbindelse med en sak etter § 139 vurderer det slik at personen har behov for verge med et videre mandat enn dette, må personen samtykke til den mer omfattende delen av vergemålet etter reglene i vergemålsloven § 20 annet ledd.

Som det fremgår av Prop. 141 L (2021–2022) punkt 2.4, arbeider departementet med en helhetlig gjennomgang av vergemålsloven, blant annet med sikte på å sikre selvbestemmelse, respekt og ikke-diskriminering. Det vil i den forbindelse kunne være aktuelt også å se på regler om vergeoppnevning i særlovgivningen.

10.2 Merknader til endringene i finansavtaleloven

Til § 3-1

Det følger av finansavtaleloven § 3-1 sjette ledd at reglene i § 3-1 annet til femte ledd ikke gjelder for tjenester som er omfattet av verdipapirhandelloven. Grunnen til dette er at verdipapirhandelloven har tilsvarende regler. Et tilsvarende unntak for tjenester som er omfattet av verdipapirfondloven, følger av forskrift 19. september 2022 nr. 1612 om finansavtaler § 1-2 sjette ledd. Etter denne forskriftsbestemmelsen skal blant annet regelen i finansavtaleloven § 3-1 sjette ledd gjelde tilsvarende for tjenester som er omfattet av verdipapirfondloven. Forslaget går ut på at unntaket for tjenester som er omfattet av verdipapirfondloven, skal fremgå av finansavtaleloven på samme måte som unntaket for tjenester som er omfattet av verdipapirhandelloven.

Til § 3-4

Ved endringslov 7. mai 2021 nr. 34 ble tittelen «fylkesmannen» erstattet av «statsforvalteren» i

forskjellige bestemmelser i lovverket. Dette ble ikke endret i finansavtaleloven, og det foreslås å rette dette opp i § 3-4 *tredje ledd første punktum*.

Til § 3-22

Det følger av finansavtaleloven § 3-22 annet ledd bokstav a at opplysningsplikten etter §§ 3-24 til 3-29 gjelder uansett salgsform for avtaler om finansoppdrag som ikke er omfattet av verdipapirhandelloven. Det samme gjelder etter forskrift 19. september 2022 nr. 1612 om finansavtaler § 1-2 sjette ledd for tjenester som er omfattet av verdipapirfondloven. Etter denne forskriftsbestemmelsen skal blant annet regelen i finansavtaleloven § 3-22 annet ledd bokstav a gjelde tilsvarende for tjenester som er omfattet av verdipapirfondloven. Forslaget går ut på at særregelen for tjenester som er omfattet av verdipapirfondloven, skal fremgå av finansavtaleloven på samme måte som særregelen for tjenester som er omfattet av verdipapirhandelloven.

Til § 3-35

Forbrukerkredittdirektivet (direktiv 2008/48/EF) artikkel 5 nr. 1 og artikkel 6 nr. 1 annet avsnitt og boliglåndirektivet (direktiv 2014/17/EU) artikkel 14 nr. 2 krever at kredittgiveren skal gi kunden visse opplysninger i form av standardiserte kredittopplysningsskjemaer. Det følger av gjeldende § 3-35 *første ledd* at det kan gis regler om disse skjemaene i forskrift, og slike regler er innført som § 3-11 i forskrift 19. september 2022 nr. 1612 om finansavtaler. Forskriftsbestemmelsen henviser til skjemaene i vedlegg til de nevnte direktivene. Etter departementets syn kan henvisningene til vedleggene i direktivene like gjerne fremgå direkte av loven. En slik mer direkte regulering letter tilgjengeligheten. Det foreslås derfor at de reglene som i dag fremgår av forskriften, i stedet inntas i loven.

Til § 3-56

Det følger av finansavtaleloven § 3-56 første ledd at reglene om finansoppdrag i finansavtaleloven §§ 3-57 og 3-58 ikke gjelder for tjenester som omfattes av verdipapirhandelloven. Et tilsvarende unntak for tjenester som er omfattet av verdipapirfondloven, følger av forskrift 19. september 2022 nr. 1612 om finansavtaler § 1-2 sjette ledd. Etter denne forskriftsbestemmelsen skal blant annet regelen i finansavtaleloven § 3-56 første ledd gjelde tilsvarende for tjenester som er omfattet av

verdipapirfondloven. Forslaget går ut på at unntaket for tjenester som er omfattet av verdipapirfondloven, skal fremgå av finansavtaleloven på samme måte som unntaket for tjenester som er omfattet av verdipapirhandelloyen.

Det foreslås videre en endring av paragrafens tittel for å hensynte den nevnte justeringen i første ledd.

Til § 4-52

Det foreslås at «fylkesmannen» erstattet av «statsforvalteren», se merknaden til § 3-4 som gjelder tilsvarende.

Til § 8-3

Det foreslås å oppheve endringene av angrerettloven i § 8-3 nr. 9. Behovet for disse endringene

har bortfalt som følge av endringslov 18. februar 2022 nr. 5 om endringer i forsikringsavtaleloven mv. (forsikringsdistribusjon mv.). Som følge av denne endringsloven og den nye finansavtaleloven er angrerettlovens regler om finansielle tjenester flyttet til forsikringsavtaleloven og finansavtaleloven.

Justis- og beredskapsdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et fremlagt forslag til proposisjon til Stortinget om endringer i arveloven mv. (ansvaret for arvelaterens forpliktelser).

Vi **HARALD**, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i arveloven mv. (ansvaret for arvelaterens forpliktelser) i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til lov om endringer i arveloven mv. (ansvaret for arvelaterens forpliktelser)

I

I lov 14. juni 2019 nr. 21 om arv og dødsboskifte gjøres følgende endringer:

§ 20 nytt tredje punktum skal lyde:
§ 116 femte ledd gjelder tilsvarende.

§ 35 nytt tredje punktum skal lyde:
§ 116 femte ledd gjelder tilsvarende.

§ 92 nytt annet ledd skal lyde:
I de første 60 dagene etter arvelaterens død kan arvelaterens ektefelle eller en samboer som har, har hatt eller venter barn med arvelateren, også uten formuesfullmakt kreve innsyn i arvelaterens formues- og gjeldsforhold etter reglene i første ledd.

Nåværende annet og tredje ledd blir tredje og nytt fjerde ledd.

§ 92 nytt femte ledd skal lyde:
Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om fullmakter og innsynsrett som nevnt i første til fjerde ledd og kan herunder gi regler som presiserer omfanget av innsynsretten og hos hvem det kan kreves innsyn. I forskriften kan det gjøres unntak fra reglene i denne paragrafen.

§ 116 nytt fjerde og femte ledd skal lyde:
En arving som etter testament bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi, regnes ikke som arving etter første ledd første og annet punktum og tredje ledd første punktum.

Hvis eiendelene i boet ikke er tilstrekkelige til å oppfylle alle forpliktelsene etter arvelateren, kan en arving ansvar etter første ledd første punktum i ekstraordinære tilfeller lempes overfor enkeltstående kreditorer når retten under hensyn til kravets størrelse, arvingens økonomiske bæreevne og forholdene ellers finner at ansvaret for dette kravet virker urimelig tyngende for arvingen. Første punktum gjelder ikke for krav arvingen hadde eller må ha hatt kunnskap om før han eller hun påtok seg ansvaret.

Kravet kan ikke reduseres til et beløp som er lavere enn det kreditoren kunne ha regnet med å få dekket dersom boet hadde vært skiftet offentlig. Sak om lemping av ansvaret etter første punktum må reises av arvingen etter tvistelovens regler med kreditor som motpart innen ett år etter at arvingen fikk kunnskap om kravet.

§ 118 syvende ledd skal lyde:
Skifteattesten gir rett til innsyn i arvelaterens formues- og gjeldsforhold, herunder opplysninger om fastsetting av skatt, jf. skatteforvaltningsloven § 3-10. § 92 første ledd tredje til femte punktum gjelder tilsvarende.

Nåværende syvende ledd blir nytt åttende ledd.

§ 139 annet ledd tredje punktum skal lyde:
Har arvingen ikke verge, skal retten eller bostyret gi melding til statsforvalteren om at det skal oppnevnes verge, med mindre arvingen har en fremtidsfullmektig som kan ivareta arvingens interesser under skiftet.

II

I lov 18. desember 2020 nr. 146 om finansavtaler gjøres følgende endringer:

§ 3-1 sjette ledd skal lyde:
(6) Annet til femte ledd gjelder ikke for tjenester som er omfattet av verdipapirhandeloven eller verdipapirfondloven.

§ 3-4 tredje ledd første punktum skal lyde:
Kongen kan i forskrift fastsette at opplysninger som nevnt i første og annet ledd også skal gis til statsforvalteren.

§ 3-22 annet ledd annet punktum bokstav a skal lyde:
a. avtaler om finansoppdrag som ikke er omfattet av verdipapirhandeloven eller verdipapirfondloven

§ 3-35 første ledd skal lyde:

(1) For avtaler etter kapittel 5 og 6 skal det benyttes følgende standardiserte kredittopplysnings-skjema:

- a. for boliglån: skjemaet som er inntatt som vedlegg II til boliglåndirektivet (direktiv 2014/17/EU)
- b. for brukskontokreditt, refinansiering og kredittavtaler som samvirkeforetak tilbyr egne medlemmer på særskilte vilkår: skjemaet som er inntatt som vedlegg III til forbrukerkredittdirektivet (direktiv 2008/48/EF)
- c. for kredittavtaler som ikke er omfattet av bokstav a eller b: skjemaet som er inntatt som vedlegg II til forbrukerkredittdirektivet (direktiv 2008/48/EF).

§ 3-56 paragrafoverskriften og første ledd skal lyde:

§ 3-56 Forholdet til andre lover. Definisjoner

(1) §§ 3-57 og 3-58 gjelder ikke for tjenester som er omfattet av verdipapirhandelloven eller verdipapirfondloven.

§ 4-52 tredje ledd skal lyde:

(3) Har en kunde flere verger, disponerer de kontoen i fellesskap, med mindre de skriftlig har gitt melding om noe annet, statsforvalteren har besluttet at bare én av vergene skal disponere kontoen etter vergemålsloven § 18 fjerde ledd, eller en gaveyer eller arvelater har besluttet at gaven eller arven skal forvaltes på en bestemt måte, jf. vergemålsloven § 95.

§ 8-3 nr. 9 oppheves.

III

1. Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer. Kongen kan sette i kraft de enkelte bestemmelsene til forskjellig tid.
2. Endringene i del I av lov 14. juni 2019 nr. 21 om arv og dødsboskifte §§ 20, 35, 92 og 116 gjelder når dødsfallet finner sted etter lovens ikrafttredelse.
3. Departementet kan gi nærmere overgangsbestemmelser.